

Tema:
**FÆLLESSKAB
PÅ KIRKE-
GÅRDEN**

KIRKEGÅRDEN

August 2019

39. årgang

4

klassisk og moderne
indretning på kirkegården

kantsætning og armering
af udearealer...

affaldssortering med bl.a.
BIKAB

LANDSKAB

PARK & BYRUM

TLF: 7023 2999

WWW.G9.DK

TEMANUMMER:

FÆLLESSKAB PÅ KIRKEGÅRDEN

Emnet for dette års udgave af 'Kirkegården's temanummer er "Fællesskab på kirkegården".

Fællesskab er et stort ord, der kan fortolkes på mange måder; som kan rumme meget og som favner vidt, hvilket nok også afspejles i indholdet af dette nummer af 'Kirkegården'. Med dette temanummer vil vi gerne forsøge at inspirere til at der dannes fællesskaber, hvor kirkegården er det fælles udgangspunkt.

Fællesskaber kommer ikke af sig selv; det kræver at der er en eller flere ildsjæle, der sætter noget i gang og som har lyst og viljen til at fællesskabet fortsat plejes og udvikles. Disse ildsjæle kunne være os, der arbejder på de danske kirkegårde, og som har en fornemmelse af, hvad der rører sig helt lokalt. Vi kan gøre en indsats for at være

lydhøre i forhold til de ønsker der er i lokalsamfundet og invitere de lokale kræfter med til at påvirke den udvikling, der sker på kirkegården og opfordre til at de kan deltage aktivt i at udvikle en kirkegård de kan se sig selv i, også i fremtiden.

Vi er alle fælles om at vi skal dø på et tidspunkt, det er jo det, der kendetegner kirkegården. Men kunne det ikke være en god tanke, hvis kirkegården også kunne være et samlingspunkt for fællesskaber i livet, et fællesskab i det lokale samfund. Hvis det lykkes, kan det være med til at bære kirkegårdene gennem de store udfordringer vi kommer til at møde i fremtiden, med nye alternativer der vinder frem, som fx askespredning over åbent hav og urnenedsættelser i privatejede skove. ■

Kirkegårdsseminar

Fremtidens kirkegård – Fra udvikling til drift

Tirsdag d. 8. okt. 2019 kl. 9.30 – 15.30

Sandmoseskolen, AMU Nordjylland inviterer alle kirkegårdsledere, gravere, kirkegårdsansatte og menighedsråd til kirkegårdsseminar.

Seminaret sætter fokus på, hvordan visioner og udviklingsplaner for kirkegårdens arealer omsættes til bæredygtig drift når det gælder kvalitet, miljø og forbrug af tid.

Gennem hele dagen vil der være spændende oplæg, hvor du får inspiration til fremtidens pleje i praksis. Forskellige oplægsholdere fortæller bl.a. om:

- Klimaregnskab
- Fra perlesten eller slotsgrus m.m.
- Bunddækkende stauder holder ukrudt væk
- Biologisk mangfoldighed
- Borgere og oplevelser i fokus
- Væg de rigtige bestøverplanter
- Gode eksempler på løsninger

Vi håber, at vi ses på Sandmoseskolen!

Afholdelsessted

Sandmoseskolen, AMU Nordjylland
Sandmosevej 486, 9460 Brovst

Pris

675 kr. pr. person + moms
inklusive forplejning

Programmet og tilmelding

www.amunordjylland.dk

Sidste frist for tilmelding

d. 20. september 2019.

Har du brug for flere redskaber på kirkegården?

Vi har mange spændende kirkegårdskurser – se dem på www.amunordjylland.dk

Sandmoseskolen

AMU Nordjylland

s. 06	Kirkegårdens fællesskab er ejerskab
s. 10	Fortællegynge på Ribe Ny Kirkegård
s. 14	En udviklingsplan bliver til
s. 18	Et gammelt fællesskab
s. 22	Kirkegårdsvandring og bænkeflytning
s. 24	Aarhus kommunes kirkegårde
s. 28	Rundvisninger og fællesskab
s. 32	Til fælles gavn og fornøjelse
s. 34	Besøg på Tønder Kirkegård
s. 36	Borgermøde om kirkegårdens udviklingsplan
s. 40	Styrk kirkegårdens fællesskaber og forskelligheder
s. 43	Pinsemorgentur
s. 45	Kirkegården som et fællesrum
s. 46	Kunstudstilling på Herlufsholm Kirkegård
s. 48	Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur
s. 52	Studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg
s. 55	Kursusdag om bæredygtighed på kirkegårde
s. 56	Det grønne hjørne – Dahlia / Georginer
s. 58	Profil – Jan Hald
s. 60	Kort nyt
s. 62	Kalender

FORSIDE

Hvert år på Kristi Himmelfartsdag er der optog fra torvet i Svendborg til krigergravene på Svendborg Assistens kirkegård, og det har man gjort hvert år siden 1867. Det er en festlig dag med deltagelse af Peder Most Garden og byens forskellige værn. Der er mange flotte faner, fest og farver. Bagest i optoget kommer lokale folk, som synes det er en dejlig oplevelse at deltage i denne fælles højtideligholdelse. Foto: Tommy Christensen.

Redaktør: Tommy Christensen Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk Tlf.: 20 41 61 86	Christian Høybye Hougaard Gjellerup Kirkegård E-mail: chha@km.dk	Anonncesalg Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde Mail: tn@fkih.dk Tlf. 23 45 35 56
Redaktion: Anders Beck Larsen Nyborg Kirkegårde E-mail: anders@nyborg-kirkegaarde.dk	Hanne Ertbølle Gerken Ribe Kirkegårde Mail: hg@ribekirkegaard.dk	Sekretariat: Foreningen af Danske Kirkegårdsledere Springbakken 1 9230 Svenstrup J. E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk Tlf: 60 53 59 00
Annee Katrine Bonde Sønderholm Kirkegård Mail: sonderholm_kirke@mail.dk	Jens Dejgaard Jensen Silkeborg Kirkegårde og Krematorium Mail: jdj@skk.dk	Layout og tryk: Jello ApS Tlf. 3145 0050 E-mail: da@jello.dk
	Jørn Skov Tønder Kirkegård Mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk	

KIRKEGÅRDENS FÆLLESSKAB ER EJERSKAB

Tekst og foto: Klaus Bertelsen, klausbertelsen1@gmail.com
Cand. mag.

Sænk kirkegårdstaksterne, valgplakat for Claus Hjorting.

For at fremme kirkegårdens fællesskab må man som privatperson, professionel, pårørende og publikum tage ejerskab af kirkegården. Dette ejerskab kunne være med til at sikre kirkegårdens eksistens de næste mange hundrede år.

"Du må selv være den forandring, du ønsker at se i Verden."
Mahatma Gandhi, 1869-1948.

I en sproghistorisk sammenhæng er begrebet fællesskab nært beslægtet med begrebet ejerskab.

Derfor vil denne artikel undersøge, hvordan man fra forskellige indfaldsvinkler kan forbinde det personlige ejerskab af kirkegården med en højere grad af fællesskab:

Har du som privatperson

inviteret familie og venner ind på kirkegården og fortalt dem om både afdøde familiemedlemmer og kirkegårdens tiltagende udfordringer? Flere kremeringer frem for kiste-begravelser? Kirkegårdens driftsøkonomi? Mere administration frem for mere faglighed?

Indbetaler du til en begravellesopsparing, har du udfærdiget din sidste vilje og forholdt dig til kremering eller

kistebegravelse?

Har du udtaget dit eget gravsted og besluttet dig for udformning, sten og inskription?

Den professionelle

ansatte har udformet en vision for kirkegårdens udvikling de kommende 50-100 år; kombineret med pragmatiske løsninger i respekt for sine forgængere og nutidens og fremtidens forventede efterspørgsel.

Den professionelle er gartnerisk faguddannet og dermed en kompetent repræsentant for standen.

Den professionelle er et forbillede for medarbejdere, kolleger og samarbejdspartnere.

Som pårørende

kan man løfte hovedet i sin sorg, se sig omkring og nogle gange indfinder miraklet sig: Man får øjenkontakt med en anden pårørende i nærheden og kan nu vælge at dele sin sorg med den anden, henvende sig og måske beriges man med et vildtfremmed medmenneskes uforglemmelige historie om savn, svig og håb. Se, nu blev to sørgende for en stund forbundne med hinanden i kirkegårdens særlige fællesskab. Et sådant møde ville være nærmest utænkeligt ethvert andet sted.

Som pårørende bør man overveje selv at passe gravstedet, såfremt man ønsker at tage ejerskab af kirkegården. Det lille grøn-hvide skilt på et gravsted med teksten 'Passes privat' er et tydeligt signal om, at man har taget aktiv stilling.

Som publikum

bør man som udgangspunkt efterleve teksten på de få bedagede skilte, som måtte være tilbage med dette ene budskab: Kirkegården står under publikums beskyttelse. Med denne formulering bevæger man sig ud over regelstyringen og appellerer direkte til den enkelte besøgendes moral.

Som publikum bør man som udgangspunkt efterleve et af de grundlæggende principper i begrebet nudging: Nudging er betegnelsen for det lille velmente skub til andre. For at fremme en adfærd, du gerne vil have mere af. Eksempel: Saml den plasticpose op, som du er lige ved at gå forbi og smid den i skraldespanden. Fordi kirkegården står under din beskyttelse.

Som publikum aflægger du besøg i en enestående have.

Netop denne kirkegård findes kun lige her i hele Verden. Tag et sjæleligt bad, ja, et skovbad. Blot ved at bevæge dig ind i en skov eller ind i en gruppe af træer går du i skovbad. Det er dokumenteret, at man ved at opholde sig i en skov kan mindske stress, sænke blodtrykket, øge energien og forbedre sit immunforsvar. De fleste kirkegårde har træer eller trægrupper med tyngde og højde. Gå derhen. Hvis du møder en gartner, vil han/hun også kunne vise dig hen til de særlig gode træer.

Kirkegårdens træer

og deres helende betydning har den svenske nobelpris-modtager i litteratur, Tomas Tranströmer, indfanget i et digt fra 1962:

Klangen

*Og droslen blæste på de dødes knogler med sin sang.
Vi stod under et træ og mærkede tiden synke og synke.
Kirkegården og skolegården mødtes og udvidedes i hinanden
som to strømme i havet.
Kirkeklokkernes klang steg til vejrs båret af svæveflyvernes milde løftestang.
De efterlod en mægtigere stilhed på jorden
og et træs rolige skridt, et træs rolige skridt.*

Her er tonen slået an. Kirkeklokken klinger langsomt ud af lydbilledet. Træets tyngde. Den mægtige stilhed står tilbage. Kunne der være andre væsentlige lyde?
- Larmen fra græsslåmaskiner, hækklippere osv.
- Lyden af lågen til kirkegården.

Lyden af kirkegårdslågen

har lyrikeren og forfatteren Jeppe Aakjær beskrevet i digtet 'Jylland' fra 1905. I et af versene dvæler han ved morens gravsted og finder ro her, når verden gør fortræd.

*"Her sad hun og spelted min bøjede mor,
ind'under den bjælke så lang
og delte sit bryst mellem mig og min bror,
imens så vemodigt hun sang.
Nu ligger hun hist under stendigets hæld
i krogen, hvor valmuer står;
gør verden fortræd,
tog sorgen min fred -
så sagte med lågen jeg går."*

QuietZone

Når vi lukker kirkegårdens låge bag os, træder vi ud af et helligt rum, hvor fordybelse og eftertænkksomhed har været legitimt. For sådan har det altid været.

Barn ved gravsted.

Kirkegårds-rundviser, Aarhus Nordre Kirkegård 2018.

Imidlertid har en anden aktør meldt sig på markedet i kampen om en denne del af vores opmærksomhed: Quiet-Zone. Indtil videre ganske vist kun i hovedstaden.

I QuietZones lokaler kan man købe sig til ro og fordybelse i en travl hverdag, når man hverken kan undslippe larmen på arbejdet eller derhjemme.

Sådan lyder en del af pressemeddelelsen fra QuietZone, Københavns første mentale fitnesscenter, hvor vægte, romaskiner og pulserende musik er erstattet med mindfulness, adgang til stillerum og guidede meditationer samt kurser og arrangementer.

Kirkegården tilbyder næsten det samme

Den eneste betingelse for de potentielle brugere i danske storbyer, købstæder og landsbyer er stilheden. Stilhed, bænke og eventuelt borde. Bænke inviterer til dialog og refleksion.

Kirkegården indbyder til langt flere stillezoner til den del af byens indbyggere, som har behov for ro og eftertænk-somhed. De tomme kapeller kunne med sms-koder bringes i anvendelse.

Når man ønsker at gøre kirkegården til et forpligtende fællesskab, vil den mest farbare vej givetvis være at efterleve kirkegårdens eksisterende værdier, normer og traditioner. Kirkegården har en enestående mulighed for at tilbyde meningsfuldt fællesskab og ejerskab i enhver storby og landsby på tværs af generationer, køn, religion, race og politisk anskuelse.

Kirkegårdens tidløse og tyste verden venter, når du åbner

lågen og træder ind gennem denne erkendelsens og fordybelsens dør og lytter til evigheden.

Den engelske digter og maler William Blake beskrev allerede dette i 1790 i et digt, som siden inspirerede blandt andre rockmusikeren Jim Morrison til at navngive sin gruppe The Doors:

Erkendelsens Døre

*"Hvis erkendelsens døre
blev rænset,
ville alle ting ses
af mennesket,
sådan som de er:
uendelige."*

Litteratur:

- Anderson, Benedict: Forestillede fællesskaber. Refleksioner over nationalismens oprindelse og udbredelse. 2001.
- Bertelsen, Klaus: Frivillige kirkegårdsrundvisere. In: Kirkegårdskultur 2018-19, pp. 32-37.
- Blake, William: The Marriage of Heaven and Hell. 2011.
- Bækgaard, Hans-Ole (red.): Fællesskab for alle? Fredericia 2009.
- Din egen død. Spørgsmål til overvejelse. Sygeplejersken, januar 2018, p. 47.
- Huxley, Aldous: Erkendelsens døre. Kbh. 1988.
- Jensen, Henrik: Derfra vores verden går – et essay om fædrelandskærlighed. Viborg 2016.
- Li, Qing: Ind i skoven – skovbadets kunst og videnskab. 2019.
- Tranströmer, Tomas: Samlede Tranströmer. Den halvfærdige himmel. 2011.
- Ud & Se, december 2018. ■

STAMA Løvsuger

- Elektrisk fremdrift og 13 hk B&S Vandguard motor til sugenheden.
- Lader op under kørsel.

NESBO Miljørive

- Skuffer, river og planerer i én arbejdsgang.
- Fås som bugseret eller liftophængt.
- Arbejdsbredde: 1000 - 2000 mm.

STAMA Micro EL

- Handy lille ståtruck med vippelad.
- Vedligeholdelsesfrie batterier.
- Stort tilbehørsprogram.

STAMA Parker EL

- Vedligeholdelsesfrie gelbatterier.
- Lad med 3-vejs tip.
- Pålidelig og let at betjene.

STAMA Mini EL

- Knækstyret og med vendbar førersæde.
- Servostyring.
- Hydraulisk tiplad (Manuel drejelad som ekstraudstyr).

STAMA Multi EL

- Med affjedret foraksel for god kørekomfort.
- Smal model med mange tilbehørsmuligheder.
- Hydraulisk drejelad.

STAMA Maxi EL

- 4-hjulstræk (4WD).
- Knækstyret og med vendbar førersæde.
- Hydraulisk tiplad (Hydr. drejelad som ekstraudstyr).

SE OG PRØV DET
STORE UDVALG AF
STAMA MASKINER
HOS NEDENSTÅENDE
FORHANDLERE:

Almas Park & Fritid, Ålborg &
Brønderselv

Lyngfeldt A/S, Hadsten

Anker Bjerre A/S, Holstebro &
Lerbjerg

Herning Skov, Have & Park A/S,
Herning

Vemas A/S, Vejle

Varde Have og Skovmaskiner ApS,
Varde

Hans Holm A/S, Tinglev

Sønderborg Skov- Park & Have
Maskincenter Aps, Sønderborg

Heden Maskinforretning A/S,
Ringe

Havdrup Maskinforretning A/S,
Havdrup

FORTÆLLEGYNGE PÅ RIBE NY KIRKEGÅRD

Tekst og foto: Niels Pinborg, pinborgribe@gmail.com
Arkitekt

Den første skitse af Fortællegynge – og de fleste af dens bagmænd.

Syv ældre herrer har lavet et enestående møbel til kirkegård i Ribe som frivilligt arbejde. Et meget tilfredsstillende udviklingsarbejde, der nu giver besøgende mulighed for at læse og fortælle historier om kirkegården.

Kirkegårdsleder for Ribe Kirkegårde Hanne Gerken var stødt på et problem: "Udviklingsplan for Ribe Ny Kirkegård" viste bl.a. et sted, hvor kirkegårdens landskabsarkitekt havde anført ordet "Fortællegynge" uden nærmere forklaring på, hvad sådan noget kunne være for en størrelse.

Projektets start

Hun overvejede at invitere nogle ældre, lokale håndværkere med forskellige faglige kompetencer til arbejdet. Deres håndværksmæssige baggrund og erfaringer kunne bidrage med konstruktive tanker og senere med rent praktisk at fremstille en "Fortællegynge" og få den stillet op på Ribe Ny Kirkegård. Et sådant hold ville kunne få mange gode ideer, og frem for alt ville de være med til at sikre, at resultatet var unikt og med en høj grad af lokalt ejerskab i forhold til det endelige produkt.

Modellen afprøves af Thomas Jakobsen og Hans Peter Jepsen.

Via forskellige kontakter endte Hanne med at få positive tilbagemeldinger fra syv personer: en murer, en smed, en vvs'er, to tømrere, en snedker og en arkitekt. Alle lokale fra Ribeområdet som kendte hinanden fra mange års håndværksmæssigt virke i Ribe og omegn.

Fortællegyngens bagmænd:

Egon Sørensen – murer
 Thomas Jakobsen – smed
 Hans Peter Jepsen – vvs'er
 Henning Jespersen – tømrer
 Helge Bruun – tømrer
 Jørn Nissen - snedker
 Niels Pinborg - arkitekt

I slutningen af februar 2018 inviterede Hanne til et møde på Kannikegaarden, hvor vi i fællesskab skulle prøve at arbejde os ind på, hvordan sådan en Fortællegynge kunne se ud, og hvordan den kunne fungere. Uden at ville påvirke deltagerne for meget havde hun selv tænkt på, hvilken retning et sådant projekt kunne tage, og havde i den forbindelse kigget på forskellige former for inventar i det offentlige rum i flere byer. Det

mest oplagte eksempel var en konstruktion ved lystbådehavnen i Aabenraa, hvor man havde lavet en form for bæk af en stor, åben kasseformet ramme af rustent pladejern med en sidde/liggeflade af brædder i bunden af rammen. Det var med andre ord noget, man kunne sidde på, ligge på, kravle på og kigge på, da det også havde en meget skulpturel form.

Hanne viste de fremmødte et foto af "møblet" mens vi sad ved den første kop kaffe, og oplægget virkede stimulerende, da det både havde en stor synlighed som følge af den store rustne jernramme og alligevel en visuel lethed, fordi man kunne kigge lige igennem den.

Design af fortællegyngen

Det meget synlige og meget gennemsigtige, moderne design blev i første omgang parret med en traditionel hængesofa med fine frynser og falmet betræk, som man kender fra tidligere havemiljøer, og ideen med en kort bæk, som kunne svinge en smule frem og tilbage bed sig hurtigt fast. Men hvilke materialer skulle man så bruge til fremstillingen? Den færdige fortællegynge skulle jo helst udstråle "kirkegård" og ikke "legeplads" i sit visuelle udtryk.

Fundamenterne støbes under kyndig vejledning af holdets murer.

Med de fremmødtes faglige baggrund in mente kom man hurtigt frem til "...noget med jern, træ og sten..." gerne rustent jern, som har en flot farve, som falder fint ind i et kirkegårdsmiljø, og noget egetræ, som holder længe og samtidig er et klassisk dansk materiale. Hvis man så kunne kombinere konstruktionen med nogle sten, som gerne måtte være genbrug af gamle gravsten, som man jo har mange af på kirkegårdene rundt omkring, kunne materialevalget næsten ikke passe bedre.

Ideen med rustent jern og egetræ var nem at arbejde videre med. Men gravstenene var lidt sværere at få til at passe i designet. De er typisk relativt små i forhold til at bruge dem som ophæng for en gyngende bæk. Derfor måtte vi nok også på dette punkt se os om efter nye og skræddersyede materialer.

Efter mange overvejelser og en del skitser lå designet nogenlunde fast:

En bæk med sæde og ryg af egeplanker på et metalstativ ophængt i to granitsøjler og med en dobbelt indramning af firkantede rustfarvede jernrør med et "pergolatag" af trekantede egebjælker. Det hele skulle så støbes fast i betonfundamenter. Så langt, så godt.

Men var det nu også den rigtige løsning? Var én bæk eller fortællegynge til to personer for lidt? Hvad nu,

hvis man kom et par voksne og et par børn? Efter nogle overvejelser blev vi enige om, at "Fortællegynge" selvfølgelig skulle bestå af to gyngere, som skulle kunne bruges sammen eller hver for sig ved at blev opstillet i en vinkel i forhold til hinanden.

Realisering

Med udgangspunkt i de mange overvejelser og skitser fik vi udarbejdet målsatte arbejdstegninger, så vi i fællesskab kunne lave et realistisk budget til de bevilgende myndigheder, som i dette tilfælde var kirkegårdsudvalg og menighedsråd for de to sogne ved Domkirken og Sct. Catharinæ Kirke i Ribe.

Overslaget på ca. 50.000 kr. for materialerne til Fortællegynge blev accepteret, da udgiften til arbejds løn jo ikke var et problem. Planen var, at gruppen bag projektet naturligvis også skulle stå for både fremstilling og opstilling som frivilligt og ulønnet arbejde.

Da der jo var tale om personer, som havde et langvarigt kendskab til hinanden, som til en vis grad havde været præget af såvel kollegial som konkurrentmæssig karakter, var der ingen tøven eller startvanskeligheder. Tværtimod gik alle på med krum hals og med kække bemærkninger på kryds og tværs. Det var kort sagt ikke

De færdige Fortællegynger på Ribe Ny Kirkegård.

kedeligt at arbejde – i første omgang med en model i 1:1 og senere med de rigtige materialer. Alle i gruppen arbejdede med stor lyst og havde god brug af de forskellige erfaringer og faglige tricks, man samler sammen i løbet af en menneskealder som håndværker og rådgiver i forbindelse med byggeopgaver af enhver art. Samtidig havde vi heller ikke mere travlt end at vi kunne få tid til at holde en pause i ny og næ.

Opsætning

Hen over sommeren blev jernet leveret og svejset sammen af smeden, og egetræet blev hentet på savværket og tilpasset bænken og pergolataget af de tilknyttede træmænd. Og da de vigtige granitsøjler endelig blev afleveret på pladsen kunne vi få dem støbt fast i de huller, der var gravet under ledelse af vores murer. Opstillingen blev en smule forsinket da alle naturligvis havde gode ideer til alt, men søjlerne endte med at stå fast på rette sted og naturligvis helt i lod. I samme arbejds gang blev de fire jernrammer også opstillet og indstøbt i de samme betonfundamenter, og vi kunne holde rejsegilde på konstruktionen 12. september 2018. For det skal man naturligvis, når man som håndværker har fået rejst en "bygning".

Som det sidste blev bænken monteret med træsæde

og ryg og ophængt med solide og velsmurte hængsler på de flotte granitsøjler, og de trekantede bjælker blev skruet på som tag mellem de to jernrammer ved hver gyng. Efter en hurtig behandling af granitsøjlerne med en gang madolie, var Fortællegyngen klar til indvielsen, som fandt sted som en del af et større arrangement på kirkegården den 4. november 2018 i anledning af Allehelgensaften (31.oktober).

Fortællegyngens – og samarbejdets - fremtid

Tilbage står nu kun for de besøgende at bruge Fortællegyngen og for personalet at sørge for at holde den pæn og velsmurt.

Og måske lige en lille supplerende opgave til holdet? For Hanne har fået skrevet nogle historier om kirkegården, som det er tanken, at man kan læse op, når man sidder på Fortællegyngen. Disse historier mangler naturligvis en holder, der kan rumme dem i et stativ, der kan passe med de to gynger. Dette arbejde er så småt ved at gå i gang, for det kreative og meget hyggelige samarbejde, vi har haft undervejs i forløbet skulle jo nødvendigvis slutte alt for brat. For alle er enige om, at det har været berigende for os at være med til at udtænke, producere og opstille den (indtil videre) unikke Fortællegyng på Ribe Ny Kirkegård. ■

EN UDVIKLINGSPLAN BLIVER TIL

Tekst og foto: Annee Katrine Bonde,
sonderholm_kirke@mail.dk

Denne del af kirkegården kommer til at se meget anderledes ud, når udviklingsplanen engang er blevet realiseret. Her skal nemlig være ”eng” – en plænebegravelse med langt enggræs og uden eget monument eller anden markering af de enkelte grave.

Som så mange andre sogne i disse år har menighedsrådet i Sønderholm sogn netop fået udarbejdet en udviklingsplan for kirkegården, fordi de tomme gravsteder på den traditionelle landsbykirkegård efterhånden er blevet flere og flere gennem de seneste 15-20 år.

Men tilsyneladende har processen hen mod selve planen været anderledes end mange andre steder. Fra begyndelsen var det nemlig et stort ønske fra menighedsrådets side, at kirkegårdens brugere skulle byde ind med deres ønsker og behov og dermed have indflydelse på udviklingsplanen.

Den daværende sognepræst var på det tidspunkt, hvor det blev besluttet at påbegynde processen, i gang med en lederuddannelse. I den forbindelse skrev hun afsluttende opgave netop om den udfordring, de fleste danske kirkegårde står med i disse år: At der bliver alt for god plads på kirkegårdene, fordi de fleste bliver urnebegravet, og urnegravsteder er mindre end kistegravsteder. Den blev til god inspiration for rådet, der ikke kun så en svær opgave foran sig, men også en spændende og nødvendig udfordring.

Opstart

I foråret 2017 startede processen med, at menighedsrådet inviterede Steen Jensen fra Nykøbing Mors til at komme og holde et oplæg på et rådsmøde. Steen er tidligere selvstændig stenhugger gennem mange år og nuværende konsulent for Danske Stenhuggerier. Desuden er han formand for kirkegårdsudvalget i Nykøbing Mors og bestyrelsesmedlem i Foreningen for Kirkegårdskultur. Steen har holdninger til mange ting, og han forstår at formidle dem, så de vækker til eftertanke, og derfor gav hans oplæg anledning til mange overvejelser og gode snakke i rådet.

Facilitator udefra

For at få så givende og målrettet en proces som muligt valgte rådet derefter at bruge en udefra kommende facilitator. Valget faldt på Yvonne Nielsen Alstrup, som er tidligere præst og provst, og nu driver en konsulentvirksomhed indenfor kirkelig innovation.

På et forberedende møde med Yvonne Nielsen Alstrup i forsommeren blev der lagt en klar plan helt ned i detaljen for, hvad der skulle ske, hvornår det skulle ske, hvordan det skulle ske og hvem der gjorde hvad.

En kirkegårdsvandring og en temaaften blev planlagt til hhv. august og september måned. Særlig temaaftenen blev der brugt kræfter på at forberede: hvad var formålet med aftenen, hvad skulle den indeholde, hvem skulle inviteres, og hvilken form skulle aftenen have.

Brugerne inviteres med

Der blev især gjort noget ud af at invitere bredt, både indenfor og udenfor sognegrænsen. Udover naturligvis at invitere gennem dagspressen og sociale medier fik eksempelvis alle gravstedsejere en personlig invitation i postkassen. Det kostede selvfølgelig nogle penge i porto, men det var vigtigt for rådet, at ingen kunne sige efterfølgende, at de ikke var blevet informeret om planerne. Alle slags maillister, der fandtes på konfirmander, babysalmesangsforældre, minikonfirmander, pensionistforening, idrætsforening etc. blev også taget i brug.

Kirkegårdsvandring og temaaften

Til kirkegårdsvandringen mødte omkring 25 mennesker op, trods silende regnvejr. De fik først en rundtur på kirkegården, hvor de fik vist, hvilke gravstedstyper den nuværende kirkegård kunne tilbyde og hvilke, der ikke findes for nuværende. Indenfor i tørvejr over en kop kaffe blev der orienteret om den historiske udvikling fra

kistebegravelser til urnegravsteder og hvorfor en udviklingsplan efterhånden var blevet nødvendig. Desuden blev der præsenteret forskellige nøgletal omkring demografi og økonomi.

Til temaaftenen var der med et glimt i øjet blevet lokket med "tapas og gravøl", og det havde tilsyneladende fristet, for der mødte omkring 50 mennesker op. De blev venligt og professionelt ledt igennem forskellige processer af facilitatoren i løbet af aftenen.

Der var dialog og debat omkring begrebet kirkegård: Hvem er kirkegården for? Hvad mangler på vores kirkegård? Hvad vil vi gerne have mere/mindre af på vores kirkegård? Hvad må ikke under nogen omstændigheder ændres på vores kirkegård?

Der blev der leget "billedleg": Et antal billeder fra forskellige kirkegårde og forskellige gravstedstyper var lagt frem. Deltagerne blev bedt om at vælge et billede, som på en eller anden måde virkede appellerende på dem. Det kunne være farverne på stedet, stemningen eller de associationer billedet gav. Herefter skulle de begrunde deres valg overfor de andre deltagere.

Der var gruppearbejde omkring emnet: Kan man tænke kirkegård på en anderledes måde? Hvordan kunne vi måske samarbejde mere og med hvem – kunne man f.eks. inddrage deleøkonomi på kirkegården? Hvordan kan vi styrke sanserne (høre, se, føle, lugte, smage) på kirkegården?

Aftenen resulterede i 5 tætskrevne A4-sider med ideer og inputs til fremtidens kirkegård.

Valg af arkitekt

Herefter gik menighedsrådet i gang med at finde 3 arkitektfirmaer, som blev indbudt til at holde et oplæg for rådet for at vise, hvad de kunne byde på indenfor området omkring kirkegårdsudvikling. Det var tre firmaer med meget forskellige profiler, og da det ene sprang fra, kom valget til at stå mellem et stort, landsdækkende firma, der aldrig havde arbejdet med kirkegårde, og et mindre, regionalt firma, der allerede havde lavet en hel del på kirkegårde.

Det endte med at blive Hanne Lyng Jacobsen fra Brønderslev, der kom til at lave udviklingsplanen. I skrivende stund er den klar til kirkegårdskonsulentens udtalelse og forhåbentlig efterfølgende godkendelse af de relevante instanser.

Denne del af kirkegården kommer til at undergå knap så stor en forvandling. Her bliver en kombination af lapidarium og liturgisk rum, hvor man f.eks. kan samles til en lille udendørs gudstjeneste eller højtidelighed.

Kirkegård for sognets fremtidige beboere

Stort set alle de inputs, som temaaftenen resulterede i, er blevet indarbejdet i planen, der får kirkegården til at fremstå som en samlet helhed. Nøjagtig som den gør i sin nuværende form med alle de hækomkransede gravsteder, men nu på en anden og opdateret måde.

Da udviklingsplanen betyder en total renovering af hele kirkegården, får formentlig ingen af dem, der pt. er involveret, planen at se udfoldet i sin helhed. Men sognets fremtidige beboere vil have en smuk og funktionel kirkegård at bruge og færdes på. ■

For menighedsrådet har tre ting været vigtige i processen omkring udviklingsplanen:

- **Brugerinddragelse:**

Moderne mennesker forventer naturligvis demokrati - at blive spurgt og hørt, også når det gælder indretningen af den lokale kirkegård.

- **Kommunikation og information:**

Samtale og oplysning letter mange ting og forebygger myter og misforståelser.

- **Tid:**

At drive kirkegård er et langsomt skuespil. Om processen med udviklingsplanen har taget 1 eller 3 år er mindre væsentligt, når tidshorizonten for dens udførelse alligevel er mindst 25 år.

Lyng Naturgødning ApS

e-muld

**Muld • Spagnum • Barkflis • Træflis
Topdressing • Grus • Granitskærver**

*Levering med lastbil eller afhent selv
Container udlejning*

www.l-n-g.dk

Slangerupvej 16 · 3540 Lyng · 48 18 73 50

**- også
i bigbags**

K&S Tree Care ApS

Certificeret træpleje

Kim Poulsen
Mobil 40 32 11 90

Lunikvej 9
2670 Greve
Tlf. 43 45 11 90

ks-treecare.dk

Digitalt Kirkegårds kort

OPMÅLING I HELE DANMARK

13	123	127	256	260	264
14	124	128	257	261	265
15	125	129	258	262	266
16	126	130	259	263	267

- Opmåling
- Kort
- Plejeplaner
- Rådgivning
- Protokoller
- Afsætning
- Ajourføring
- Nummerering
- 25 års erfaring

Landinspektørcentret %

Nygade 46 - 7400 Herning - tlf. 97 12 36 88
herning@lcdk.dk - www.lcdk.dk

Wad

LANDSKABSARKITEKTER A/S

Udviklingsplaner | Naturkirkegårde

Omlægninger | Tilgængelighed og meget, meget mere...

Engtoften 3, st. 15
DK 8260 Viby J
Telefon 86 52 17 77
www.wadlandskab.dk
martina@wadlandskab.dk

NY BOG! Bestil dit eksemplar på hjemmesiden.

ÅRETS MØDESTED

✓ Mød **11.000+** GRØNNE FAGFOLK

✓ Deltag på **FAGLIGT FORUM**
28. AUGUST - særlig / relevant for dig:

- Planlægning og engagement skaber tidssvarende kirkegårde
- Beplantningen skal dyrkes for at få en grøn og frodig kirkegård

✓ Se de nye **HØJTEKNOLOGISKE LØSNINGER**

✓ **MASKINLEVERANDØRERNES INNOVATIONSPRIS**

✓ Få de nyeste trends inden for **BÆREDYGTIGHED OG KLIMATILPASNING**

HL'19

HER MØDES ALLE, DER ER MED TIL AT BESLUTTE, UDTENKE, ANLÆGGE OG VEDLIGEHOLDE DANMARKS GRØNNE OMRÅDER

HENT GRATIS BILLET HER

28.-30. AUGUST 2019 | SLAGELSE HAVEOGLANDSKAB.DK

ET GAMMELT FÆLLESSKAB

Tekst og foto: Hanne Ertbølle Gerken,
hg@ribekirkegaard.dk

På kirkens loft står en indpakket kiste. Den kan tages i brug, hvis ebbevejen er oversvømmet i længere tid.

Omkring kirken og kirkegården på Mandø findes et gammelt fællesskab, som følger med ind i nutiden

For at komme til denne kirke med dens kirkegård, skal man kigge i tidevandstabellen, for at se hvornår det er muligt at køre på den ca. 6 km lange låningsvej for at nå vadehavsøen Mandø, hvor kirken og kirkegården befinder sig.

På vejen over til Mandø denne formiddag, glimter solen i vadehavet. Hindebægerne står smukt i blomst, og fårene

sover deres formiddagslur i vejkanthen. Vadefuglene tripper rundt og søger føde med deres lange næb. Det er en helt særlig oplevelse at køre denne stenede vej over vaden til Mandø, hvor det kun er muligt at køre 40 km i timen, så når man når øen er man ligesom allerede nede i gear. Jeg har aftalt tid med graveren, som velvilligt stiller op til snak og fremvisning af både kirken og kirkegården. Men allerførst skal vi en tur på kirkeloftet. En stige bliver fundet frem og graveren skubber en lem til side, så vi kan kravle op på loftet.

Kirken er bl.a. udsmykket med rensdyrgevir, der er 10.000 år gamle. De minder om en tid, hvor Mandø var en del af fastlandet.

Graveren, Niels Kristian Nielsen er også kirketjener, strandfoged, digegreve, vicebrandinspektør og landmand.

Mandølyng – eller nok bedre kendt som Hindebæger - smykker den lille kirke.

En kiste i reserve

I den ene side af loftet står en gammel kistevoan med en stor indpakket tingest, sat på vognen. Da vi kommer over til pakken, ses der nu håndtag stikke ud af pakken. Der står simpelthen en kiste på kirkeloftet.

Graveren forklarer at der førhen altid stod 2 kister på kirkeloftet og at det er til brug i det tilfælde at ebbevejen er oversvømmet i længere tid. Kisterne blev også brugt til strandvaskere. I dag gøres der ikke brug af kisterne, så nu står der kun en kiste tilbage, for hvis nu...

Kisterne ejes af et strandlen, som blev oprettet da Mandøboerne i 1741 købte Mandø af kongen på en aktion i Ribe. Strandlenet er alle lodsejerne på Mandø også medlem af i dag. Med i købet fik Mandøboerne også jagt- og strandret-tighed, som betyder at hvad der skyller ind på stranden

tilfalder strandlenet - og det gælder altså også strandvaskerne.

Kirken er denne dag smukt pyntet med hindebæger, kaldet mandølyng. Farverne på hindebægerne passer smukt ind til farverne i kirken. På væggen hænger rensdyrgevir der er 10.000 år gammel, fundet på Korresand lige udenfor Mandø. Rensdyrgevirerne minder om en svunden tid, hvor klimaet var anderledes og hvor det nuværende Vesterhav var fastland.

En særlig begravelseskik

Nu går turen så ud på kirkegården, hvor graveren fortæller om den særlige begravelseskik, som går så mange år tilbage at ingen husker hvordan den er startet. Når en døde, gik "bydemanden" rundt og indbød naboer og familier til begravelsen og ved fælles hjælp blev graven

Livet – og døden - på havet har gennem tiden været et vilkår for øens beboere, hvilket selvfølgelig også afspejles på kirkegården.

Kirken og kirkegården er absolut et besøg værd; men husk at planlægge turen og tjekke tidevandstabellen.

gravet, ligeledes af naboer og familier. I dag er den skik afløst af en gravemaskine, der graver graven. Når begravelsen er slut i kirken, ringes der med kirkeklokken, og følget går med kisten til graven. Kisten sænkes ned og præsten udfører jordpåkastelsen, sådan som alle andre steder.

Men nu går følget tilbage i kirken, på nær 5 mænd, som er blevet "budt" til at hjælpe ved at dække graven. Præsten har altid 7 salmer planlagt, som følget så synger i kirken mens graven kastes til. Graveren, som også er kirketjener, er i sort habit. Han smider jakken og propper slipset ind under skjorten og hopper i graven for at styre arbejdet og tage afstivningen op. Arbejdet med dækning af graven, er som regel overstået før de syv salmer er sunget. Dog kan graveren berette om en grav der styrtede sammen og her blev hele salmebogen næsten sunget til ende inden arbejdet var færdigt. Imens har klokken ringet. Når arbejdet er færdigt, går graveren til et vindue i kirken og pikker på

ruden til præsten, som så afslutter salmesangen, for at gå til den nu tildækkede grav. Blomsterne der er kommet til begravelsen, ligger familien og naboerne selv på graven og der sluttet af med 3 bedeslag. ■

Faktabox:

På Mandø bor der i dag 32 mennesker.

Graveren hedder Niels Kristian Nielsen. Han er den anden yngste på Mandø og er 58 år gammel. Udover at være kirketjener og graver, er han strandfoged, digegreve, vicebrandinspektør og landmand.

Mandø er en fantastisk vadehavsø, som er et besøg værd. Men husk at se i tidevandstabellen for at planlægge både turen derover og turen hjem.

KIRKEGÅRDSVANDRING OG BÆNKEFLYTNING

Af Finn Ernst, nordborgkirke@hotmail.com
Kirkegårdsleder, Nordborg kirkegård.

Bænkene placeres efter ønske fra kirkegårdens besøgende. Bænkene skal finde et nyt sted at være, efter den næste kirkegårdsvandring.

I 2014 fik vi vores helhedsplan for kirkegården. For at fortælle sognets beboere om det, valgte jeg så i 2015 at holde en kirkegårdsvandring.

Nordborg kirkegård er 3,5 ha. Vi har følgende begravelsesformer her: De traditionelle urne- og kistegravsteder i lige rækker med thuja hække og grus på gangene og en afdeling som i daglig tale kaldes runding, hvor der kun kan sættes urner ned. Så har vi et par afdelinger med plade i plæne til urne og kiste, tre afdelinger med skovkirkegård, hvor det er muligt både at blive begravet eller bisat,

samt plads til anonym urne og kiste. Der ud over er der to afdelinger med græs på gangene og bøgehæk rundt om gravstedet.

Men efter den nye helhedsplan får vi nye afdelinger som kommer til at hedde Den historiske afdeling, Den traditionelle afdeling, Sommerfuglehaven, Græshaven, Æblelunden og Skovkirkegården.

Kirkegårdsvandring

Det er så blevet til at jeg holder en kirkegårdsvandring,

Et lidt ubrugt område er blevet brugt til et insekthotel. Så måske der lander en bænk her igen...

hvert år den første tirsdag i august. Og der kommer flere og flere med for hvert år. I 2018 valgte vi så at købe 7 nye bænke til kirkegården. De blev indkøbt, så vi kunne sidde på dem ude foran kirken den tirsdag den 7. august 2018. Da var vejret jo også rigtig godt, som alle sikkert husker.

Kirkegårdsvandringen starter med at vi mødes kl. 19 ved kirken. Derefter fortæller jeg lige lidt om hvad vi har lavet her på kirkegården den sidste tid. Det tager gerne ca. 15 minutter. Derefter går vi rundt på kirkegården. Jeg har gerne et tema/emne, som jeg fortæller om. I 2018 gik kirkegårdsvandringen ud på at fortælle lidt om de forskellige muligheder vi har at begrave/bisætte de afdøde på.

Vi går rundt på kirkegården, hvor jeg fortæller om de forskellige afdelinger - Og hvad vi har tænkt ud fra den nye helhedsplan. De fremmødte kan stille spørgsmål undervejs.

Placering af bænke

I 2018 fik de fremmødte også til opgave at skulle finde pladser til de 7 nyindkøbte bænke. Efter kaffen skulle de så sætte bænken ud, der hvor de var blevet enige om at det ville det være godt at have en bænk. Igen i år bliver

det sådan, at vi samler de 7 bænke sammen og forhåbentlig også flere bænke. Vi vil gerne op på 14 bænke i alt, som så skal fordeles på kirkegården af brugerne.

Vi har kun fået ros fra brugerne af kirkegården, efter at der er kommet bænke op på nye steder. Og det er jo også spændende for os, der arbejder på kirkegården, at der lige pludselig er kommet et andet syn på hvor de besøgende gerne vil sidde og nyde roen på kirkegården.

Det er blevet til at folk på kirkegården nu spørger om, hvornår det næste gang er tid til at de skal flytte bænken. De synes at det er en god måde at komme rundt på kirkegården og se nye steder, de nok ikke havde set før.

I år finder kirkegårdsvandringen sted den 6. august. Da vil emnet være vores nye insekthotel, som er blevet bygget her hen over sommeren, i et hjørne af kirkegården, der ikke rigtig blev brugt til noget. Vi havde før en bænk der, men den blev aldrig brugt af dem der kom på kirkegården. Men efter at vi nu har lavet insekthotellet er det blevet et meget populært sted at sidde og kigge ud over området og ind i insekthotellet. Så måske der lander en bænk der i år... ■

AARHUS KOMMUNES KIRKEGÅRDE

Tekst og foto: Erik Bach, eb@aarhus.dk
Projektleder, Aarhus kommunes kirkegårde

Dronefoto af den del af Nordre kirkegård, der i løbet af de kommende år skal omdannes til en skovkirkegård.

Aarhus Kommune har administreret byens kirkegårde siden 1891, hvor kirkegårdene ved kongelig resolution overgik fra kirkernes bestyrelse.

Kommunen administrerer i dag Nordre Kirkegård (1876) og Vestre Kirkegård (1927). På Nordre kirkegård er der et kapel opført 1880. På Vestre Kirkegård er der 2 kapeller, Store kapel fra 1927 og Lille kapel fra 1969. Vi har drevet krematorievirksomhed siden 1923. Fra 1923 - 1942 i særskilt bygning på Nordre Kirkegård, fra 1942 – 1969 i kældertilbygning af Nordre kapel og fra 1969 i kapelkrematorium, Vestre lille kapel.

Drift og areal

De to kirkegårde udgør et samlet areal på 32 ha. Kun 10% af det samlede areal består i dag af aktive gravsteder. Men kurven er knækket. Efter en lang årrække med nedgang i den del af kirkegårdsarealet, der består af aktive gravsteder, oplever vi i disse år en fremgang.

Der er ca. 13.100 aktive gravsteder, heraf ca. 5.000 fællesgrave. Der er registreret 760 bevaringsværdige gravminer/gravsteder.

Den langsigtede plan for udviklingen af en del af Nordre Kirkegård til skovkirkegård. Det er en langvarig proces, der udføres i takt med at gravstederne udløber. Den røde streg viser den del af stiforløbet, der er påbegyndt i 2019.

Kirkegårdsdriften er udliciteret til entreprenør. Forstas har kontrakt, der løber til 2021.

Krematorie- og kapeldriften varetages af vores egen entreprenørhed.

Der er i 2018 gennemført 650 højtideligheder i kapellerne, 2.500 kremationer, 750 urnenedsættelser og 140 begravelser på de to kirkegårde.

Der er i 2009 udarbejdet en Kirkegårdsudviklingsplan, KUP. Vi har gennem de seneste 10 år brugt planen som rettesnor og gennemført intentionerne i planen - samt en hel del mere. De følgende afsnit afspejler tiltag i perioden 2009 – til dato.

Nye Gravstedstyper

samt udvidelser af eksisterende typer:

- Etablering af symbolneutralt begravelsesområde.
- Etablering af Blomsterhaverne, Vestre kirkegård, urnegrave i stauder med brostenskant.
- Etablering af Kastanjehaven, Nordre kirkegård, urnegrave i stauder med Corten-stålkant.
- Udvidelse af anonym urnefællesgrav på Vestre Kirkegård.
- Etablering af Skovbrynet, Nordre Kirkegård, anonym urne- og kistefællesgrav i natur
- Udvidelse af muslimsk afdeling, Vestre Kirkegård.

Omdannelse af 5 ha kirkegård til naturnær skovkirkegård

De sidste mange år har vi fået flere og flere henvendelser fra aarhusianere om ønsker til gravsteder i naturen. Samtidig har den store ændring fra kistebegravelser til at 9 ud af 10 vælger urnenedsættelse eller askespredning over åbent hav, efterladt nye krav til udvikling af kirkegårdene. Derfor begyndte vi tilbage i 2016 at udvikle en del af Nordre

Selv om der stadig er megen ledig plads på kirkegårdene, oplever Aarhus kommunes kirkegårde en fremgang i arealet med aktive gravsteder.

På Vestre Kirkegård er der etableret blomstereng og insekthotel.

Kirkegård til en mere naturnær skovkirkegård.

Som led i den proces gennemførte vi en større inddragelse, med deltagelse af interesserede naboer, borgere, bedemænd og forskellige trossamfund i workshops, omhandlende hvad en naturnær skovkirkegård skal kunne. Sammen med arkitektvirksomheden Schønherr spurgte vi deltagerne om fremtidens brug: Hvordan kan man blande begravelsesplads med bypark, og naturområde med hensynet til ro og plads til sorg.

Borgere udtrykte stærke ønsker om at bevare området som grønt åndehul, hvor der er plads til stilhed, fordybelse og ro, da den supplerer resten af byens områder fint på den måde. Samtidig var der også interesse i at området kan bruges til flere aktiviteter, så længe det harmonerer med områdets fokus på rum til ro.

Omdannelsen til skovkirkegård med den nye runde "skovsti" på Nordre Kirkegård er en langvarig proces. Den bliver etableret i etaper efterhånden som gravstederne udløber, og med respekt for de efterlades ønsker.

Kapeller, Krematorium og øvrige bygninger

Der er i 2010 opført ny bygning i forbindelse med etablering af røggasrensingsanlæg til krematoriet. Samtidig udvidelse af kølerumskapacitet.

Aarhus Kommune arbejder på at blive CO₂-neutral i år 2030. Vi bidrager hvor vi kan.

- Overskudsvarmen fra krematoriet udnyttes til lokal opvarmning af kapellerne på Vestre Kirkegård, resten af overskudsvarmen sendes ud i fjernvarmenettet.
- Der er etableret varmestyring i kapellerne. Systemet er koblet til vores bookingsystem, så der kun er komforttemperatur i kapellerne i forbindelse med højtideligheder.
- Vores kølerum er indrettet i mindre aflukkede enheder, der kan tændes/slukkes efter behov.
- Køleanlæg er udskiftet til lavenergimodel og der benyttes "grøn" kølervæske.
- Der er skiftet til LED-pærer, hvor det er muligt.
- Der er opsat tænd/sluk-ure til belysning relevante steder.
- Kirkegårdsbilen er en El-bil.
- Brændslet til krematoriet er konverteret fra fyringsolie til BioLPG 100.

Placering af historiske Monumenter

Vi har stor fokus på bevaringsværdige gravminder. Også i forhold til gravstenssikkerhed. Vi har i KUP-perioden så vidt muligt ladet gravminderne stå/ligge på oprindelig placering, når gravstederne overgår til kirkegården.

Generel modernisering og opdatering

IT-udviklingen har også taget fart de seneste 10 år. Af større tiltag er der taget mobile enheder i brug. Vores kortværk er opdateret, så både borgere og vi selv kan finde rundt på kirkegården ved hjælp af en smartphone.

Der er implementeret selvbetjeningssystem til bedemænd

Blomstrende gravsteder på Vestre Kirkegård.

En smuk udsigt på Nordre Kirkegård, i den del af kirkegården, der ikke skal udvikles til skovkirkegård.

i kapeller og krematorium. Processerne kan startes/følges/styres/afsluttes ved hjælp af scanninger af strekkoder. Lydanlæg i de 3 kapeller er opdaterede, så de kan tilgås fra PC eller mobiltelefon.

For at alle disse nye tekniske installationer kan fungere, er der etableret fiberforbindelse til begge kirkegårde med WIFI-adgang på kontorer og i kapeller.

Kirkegårdene er en del af byen

Der arrangeres foredrag/rundvisninger i kapeller og på kirkegårdene med forskellige frivillige foredragsholdere. Konfirmander, SoSu-assistenter og andre faggrupper vises rundt efter ønske.

Fysiske nyheder

Vestre Kirkegård:

- Der er etableret insekthotel
- Blomstereng
- 96m² drivhus på stilleplads er udlånt til en gruppe borgere

Nordre Kirkegård

- En gruppe borgere har fået adgang til en lille have på kanten af kirkegården

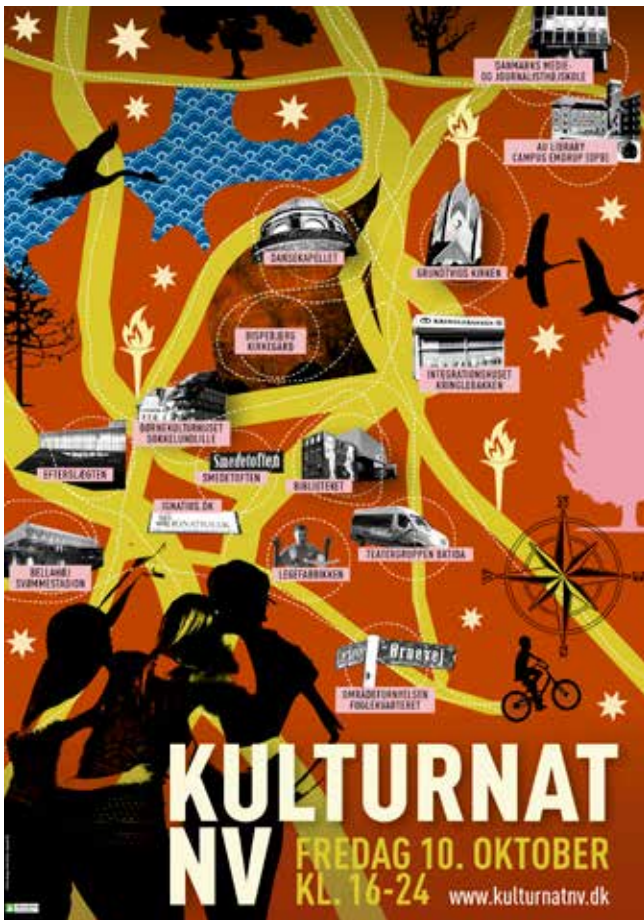
Årsmøde 2019

Begge kirkegårde besøges i forbindelse med DKL's og FDK's årsmøde i dagene 2. – 4. september 2019. ■

RUNDVISNINGER OG FÆLLESSKAB

Af Stine Helweg, stihel@kk.dk
Kirkegårdsvejleder, Københavns Kirkegårde

Kulturnat i Nordvest med bl.a. rundvisninger på kirkegården har bidraget til fællesskabsfølelsen og lokalpatriotismen i en kvarter, der ikke hører til byens mest ressourcestærke.

Rundvisninger på kirkegårdene sker typisk i et fællesskab, der ikke har nogen særlig relation til kirkegården, men det kan give et løft til lokalsamfundet, at man har noget, der er værd at vise frem.

Jeg har arbejdet som kirkegårdsvejleder på Københavns Kirkegårde i snart 14 år og har i efterhånden mange forskellige sammenhænge fortalt om mit arbejde, især de rundvisningstilbud, som trækker københavnere m.fl. ind på hovedstadens kirkegårde for at høre om begravelseskultur og kirkegårdshistorie, typisk med afsæt i gravsten og gravsteder for mere eller mindre kendte personer. Men jeg har aldrig gjort det under overskriften "Fællesskaber på kirkegården" – og det udfordrer mig lidt at skulle gøre det. For jeg opfatter det overvejende sådan, at det fællesskab, der præger de grupper, jeg viser rundt, ikke i særligt stort omfang relaterer sig til kirkegården.

Fællesskab i en anden sammenhæng

Med det mener jeg, at det jo typisk ikke er kirkegården og muligheden for dér at komme på rundvisning, der foranlediger fx ansatte i Danske Bank eller medlemmer af DKP til at mødes og (i deres respektive grupper) gøre noget sammen, men derimod lysten til at deltage i personale- eller partiforeningens arrangementer. Disse arrangementer bliver så fra tid til anden henlagt til kirkegården, mens det andre gange er måske Glyptoteket eller GoKart Akademi, der giver fællesskabet anledning til at udfolde sig. Når det er sagt, så er der selvfølgelig rundvisningsgrupper, for hvem kirkegården faktisk er en særlig velvalgt ramme om gruppens fællesskab. Socialdemokraterne vil gerne gå tur om søen på Vestre Kirkegård, for her ligger alle deres døde statsministre. Frederiksberg Hospitals Kunstforening vil gerne have en rundvisning på Assistens Kirkegård med fokus på de store sygdomme og epidemier, der har lagt folk i gravene gennem tiderne. De hospicefrivillige vil gerne høre om gravstedsformer. Jo flere af denne slags rundvisningstemaer, man kan opdyrke på kirkegården, jo flere fællesskaber vil kunne samle sig om og spejle sig i dét, vi har at byde på.

Kirkegårds- og måske cykelentusiaster mødes til cykelrundvisning på Vestre Kirkegård.

Kirkegårds-kulturelt fællesskab

Fællesskaber, der har kirkegården som decideret udgangspunkt, er der selvfølgelig mange gode eksempler på (som nærværende blad givetvis bugner med), men det præger altså ikke i nævneværdig grad rundvisningerne – mener jeg. En undtagelse er måske de offentligt annoncerede ture, vi i sommerhalvåret gennemfører på Københavns fem kirkegårde. Her møder en skiftende og broget skare op på annonceret tid og sted for at høre om et (til kirkegården relateret) givent emne. Der er altid mange nye ansigter i en sådan flok, men der er også en fast kerne, som over måske 2-5 år tropper op til det hele og først trækker sig, når de kan agere sufflør for rundviseren. I denne flok hilses der indforstået og i gensidig anerkendelse af, at her har vi med nogle af kirkegårds-kulturens kernetropper at gøre.

Fællesskab i lokalsamfundet

Er kirkegårdsrundvisningen sjældent omdrejningspunktet for et givet fællesskab, så kan den til gengæld fint bidrage til at indskrive kirkegården i og også styrke det omgivende samfunds fællesskab. Fx indgik vi på Bispebjerg Kirkegård i 2013 et samarbejde med en række øvrige kulturinstitutioner i området om at få bydelen – Københavns Nordvest-kvarter – på kortet i forbindelse med byens meget store, årlige kulturnats-arrangement (hvor Nordvest ikke tidligere havde været repræsenteret). Vi bød selvfølgelig ind med rundvisninger i hhv. krematoriet og (i fakkelskær) på kirkegården, og så etablerede vi i øvrigt en allé af levende lys gennem kirkegården, der gjorde trafikken mellem de øvrige kulturinstitutioner lettere og altså i nattens anledning bandt området sammen. Vi oplevede en

Rundvisning i fakkelskær. Kulturmat på Bispebjerg Kirkegård.

Offentlig rundvisning på Assistens Kirkegård i København. Her tropper både en fast kerne og nye ansigter op.

stor stolthed i kvarteret over dét, man havde at byde på, og vi fik markeret kirkegården som én af de ressourcer, der gør Nordvest til et godt sted at bo.

Fælles om at det en dag er slut

Afslutningsvist vil jeg sige, at en rundvisning på kirkegården altid bør kunne bidrage til menneskers fællesskabsfølelse. For det første bliver det på kirkegården tydeligt, at dét at være død faktisk er normaltstanden, og det kan vel

nok anspore til en slags solidaritet mellem alle os, der er så heldige at være dem, der er levende nu. For det andet præsenteres vi på kirkegården for dét, som vores samfund er vokset ud af. Vi kommer med andre ord af et fællesskab, og vi deler det livsvilkår, kirkegården udbasunerer – at en dag er det slut. Efter min mening bør ingen lejlighed forspildes til at få dét budskab igennem, heller ikke når socialdemokraterne egentlig bare gerne vil se Stauingssten. ■

KIRKENS FORUM

Hele Danmarks fagmesse for kirken

26. september 2019 • kl. 9.00-17.00

PÅ KIRKENS FORUM FÅR DU NY VIDEN, INSPIRATION OG NYE KONTAKTER

Udstilling

Kirkens Forum 2019

Som ansat i kirken kan I få en uformel snak med en langrække dygtige og professionelle udstillere.

Står I over for investeringer, renoveringer, eller har I brug for konsulentbistand på faglige eller administrative områder, så finder I det på messen.

Anders Agger

Arrangér en udflugt

Gør messebesøget til en udflugt for hele menighedsrådet og de ansatte - vi har rammerne og programmet klar til Jer.

Brug dagen på at opleve messen og nyd en lækker frokost i vores restaurant - Husk at I kan reservere bord forud. Oplev de spændende indlæg på scenen, vi præsenterer, blandt andre, Anders Agger.

Inspiration

Masser af inspiration

DM i Grandækning byder igen i år på flotte grandækninger og blomsterworkshoppen inspirerer med de smukkeste dekorationer.

Oplev det hele på Kirkens Forum den 26. september 2019 fra kl. 9.00 til 17.00 i MESSE C.

SE MERE PÅ KIRKENSFORUM.DK

MESSE C • Vestre Ringvej 101 • 7000 Fredericia • Tel. 7592 2566 • www.messec.dk • messec@messec.dk

TIL FÆLLES GAVN OG FORNØJELSE

Tekst og foto: Annee Katrine Bonde,
sonderholm_kirke@mail.dk

Det første år var der stor variation i blomsterengen

Ledige arealer og tomme gravsteder på Sønderholm Kirkegård fyldes med blomster til fri afbenyttelse.

Blomstereng

På Sønderholm Kirkegård er der bagved kirkegården, lige udenfor diget, et areal på omkring 1000 m². I tidernes morgen var arealet efter sigende udlagt til præstegårdens køkkenhave.

For snart mange år siden fik en tidligere graver den gode ide at lave blomstereng på stykket, så han allierede sig med præstegårdsforpagteren, som kom hvert forår og forberedte og tilsåede arealet med vilde blomster. Det blev det helt store hit blandt brudepar at få taget billeder derude, når vejret var godt – der står oven i købet også et stort lindetræ,

så det var den perfekte baggrund for et eventyrromantisk bryllupsbillede.

På et tidspunkt blev det forsøgt at lave en ”rigtig” blomstereng - altså at lade arealet passe sig selv uden at pløje og tilså hvert forår - men i løbet af ganske få år fik kvikgræs og meld overtaget. I årenes løb var forpagterens maskiner blevet så store, at det var svært at komme omkring med dem på det forholdsvis lille areal, og som konsekvens heraf blev det i ca. 10 år blot slået med plæneklipperen som et ekstensivt græsareal sammen med de øvrige plæner.

I 2016 besluttede vi så at forsøge os med blomstereng igen, denne gang i 4 striber på 5 x 20 meter adskilt af lige så brede striber af klippet ”græs”. Arealerne blev traktorfræsset

Året efter var det de gule lupiner, der fik overtaget. De var også smukke, men blomsterengen blev en kort fornøjelse, fordi variationen manglede

Vi opfordrer til at bruge en saks, når gæsterne plukker en buket til deres gravsted, så planterne ikke lider overlast

og tilsået med 1-årig vildblomst-blanding. Vi promoverede blomsterengen på kirkens facebook-side og opfordrede kirkegårdens gæster til at plukke en buket til deres gravsted, hvilket rigtig mange benyttede sig af.

Året efter kom trangen til forandring over os, så i stedet for en færdig blomsterblanding forsøgte vi os med vores egen blanding af honningurt, 1-årige gule lupiner og valmuer. Det var ingen succes. Lupinerne tog fuldstændig magten, mens honningurten gjorde et ihærdigt (men ikke særlig vellykket) forsøg på at komme igennem, som det kan ses på billedet. Valmuerne var der ingen, der så noget til det år...

Blomstrende tomme gravsteder

Inde på kirkegården har vi en hel del tomme gravsteder, der er plantet til med bunddækkende stauder af forskellig slags. Nogle af dem er endda egnet til afskæring, f.eks. løvefod, lavendel, staudesalvie, høstanemone og storkenæb. Og de kunne jo lige så godt komme i spil også, så der blev fremstillet små skilte, der blev sat på de gravsteder, der aktuelt var noget at "høste" på, efterhånden som sæsonen skred frem. Igen promoverede vi tiltaget på facebook og opfordrede gæsterne til at bruge en saks, så planterne ikke led overlast. Hvis de ikke havde en med sig hjemmefra, var der rosensakse forskellige steder til fri afbenyttelse.

Løg og stauder på blomsterengen

I efteråret samme år kom præsten og spurgte, om konfirmanderne måtte bruge et af felterne på "marken" til et projekt, hvori indgik, at de skulle ud og sætte 200 blomsterløg. Det fik de lov til, men dermed var det ene felt ude af cirkulation, og derfor blev det udnævnt til forsøgsområde. For løg er jo ikke et-årige, men skal have fred og ro til at visne ned, hvis de skal have en chance for at komme igen året efter.

Og når nu vi alligevel var i gang med forsøgene, kunne vi jo lige så godt fortsætte. Så endnu et felt blev det efterår taget

ud af den 1-årige drift og dækket ned med ukrudtsdug. Planen var, at dugen skulle fjerne alt det flerårige ukrudt (især kvik), og så skulle der plantes store, robuste stauder, som forhåbentlig kunne konkurrere med den "uønskede plantevækst" og desuden kunne bruges til afskæring.

I det historisk tørre 2018 fik vi desværre sået så sent, at blomsterengen nærmest ikke spirede, så det blev en sølle affære. Heldigvis havde vi for travlt med andre ting til at få plantet de før omtalte stauder, så det felt stod – og står stadig – dækket ned med ukrudtsdug. Held i uheld, for det ville nok have været næsten umuligt at holde helt nyplantede stauder tilstrækkeligt vandet. Det neddækkede felt giver selvfølgelig jævnligt anledning til spørgsmål fra kirkegårdens gæster, men vi forklarer tålmodigt om planen, og indtil nu har alle syntes, det var værd at vente på.

I år har vi kloge af skade sørget for at vande, da blomsterblandingen var sået ud, men det ser desværre ud til, at spiringen alligevel ikke er gået så godt. Så nu forsøger vi os med eftersåning, og så må vi se, hvad sommeren bringer. Til gengæld spirer de flere år gamle valmuefrø nu i feltet med forårsløg, så der bliver da lidt pænt at kigge på.

Nye blomstrende projekter

Årets projekt inde på kirkegården bliver at udså morgenfruer på nyligt nedlagte gravsteder. Vi er spændte på, hvor meget spredning der bliver til de omkringliggende gravsteder, men heldigvis er morgenfruer lette at luge væk, så vi regner ikke med, det vil give problemer.

Forhåbentlig kommer vi i gang med staudebedet til efteråret. Planen er at starte i en stribe på midten af feltet og så arbejde os ud mod kanten med forskellige (kraftige) stauder i løbet af nogle år. På den måde håber vi at kunne holde et fornuftigt plejeniveau, indtil stauderne er så store, at de mere eller mindre kan klare sig selv. ■

BESØG PÅ TØNDER KIRKEGÅRD

Af Majbrit List, majbrit@listjylland.dk
lærer, Tønder Grundskole

Besøget på kirkegården var en stor succes, som ifølge børnene gerne måtte gentages.

Tønder Grundskole inddrager Tønder Kristkirke og kirkegården i kristendomsundervisningen.

På Tønder Grundskole har vi en aftale om, at vi i kristendomsstimerne vil inddrage kirken og dens rum, således, at vi på 1. årgang besøger Tønder Kristkirke og snakker om hvad den betyder og hvad de forskellige ting i kirken betyder. I 2. klasse besøger vi kirkegården og i 3. klasse hører vi om kirkeorglet samt tager til Løgumkloster for at se kirken der. Vi er enige om, at det er vigtigt, at fortælle og vise vores elever den side af vores samfund, traditioner og historie.

Besøg på kirkegården

Her i foråret var alle tre klasser på 2. årgang på besøg på Tønder kirkegård. Vi havde lavet en aftale med Jørn Skov så sent på foråret som muligt, så vi kunne være rimelig sikker på godt vejr.

Men sådan skulle det ikke gå for min klasse. Vejrudsigten havde varslet masser af regn, men det så faktisk slet ikke så slemt ud alligevel, så vi var ved godt mod og troede på, at vejret nok skulle arte sig.

Da vi ankom til kirkegårdskontoret var eleverne meget

nysgerrige på hvad vi skulle se og om de ville få øje på nogle af de symboler vi havde snakket om hjemmefra. Jørn fortalte spændende og levende og børnene var meget optaget af hans fortælling og da de jo er meget konkrete i den alder, blev de temmelig forundrede over, at høre, at man dør to gange. Den var de lige nødt til at spørge ind til og få forklaret nærmere.

Det begyndte så småt at regne, men så var det heller ikke værre. Vi fulgte Jørn og lagde knap nok mærke til det.

Da vi kom til korsene fra 2. Verdenskrig var samtlige meget stille og lyttede intenst og forundret. Især over, at der virkelig havde været rigtige flygtninge og krig her for så mange år siden.

Før i min klasse er der en del børn, som for nyligt har været på flugt fra krig langt væk herfra.

Vi snakkede senere om freden, der er her nu og de reflekterede, at det så måske også kunne lade sig gøre i de lande de hver især er flygtet fra.

Regnen tog til, men det var tilsyneladende kun de voksne, der lagde mærke til det.

Vi gik videre, så gamle og nye gravsten, flotte planter og regnen mente det for alvor nu, alligevel var vi alle meget nysgerrige omkring den muslimske kirkegård og der var mange gode spørgsmål fra børnene.

Ved det første tordenbrag nåede vi ind i kapellet. Derinde var der også rigtig mange spændende ting at høre om og se på, så mens det buldrede og bragede udenfor, dryppede vi af indenfor alt imens vi fik at vide hvad kapellet bruges til.

Da det var tid til at gå, var det atter blevet tørvejr og turen tilbage til skolen gik med lystig og glad snak om dagens oplevelser.

Jeg kunne høre på deres begejstrede genfortællinger, at de havde fanget det væsentlige i turen og fuldstændig abstraherede fra regnen - så spændende og interessant var det!

Da vi kom tilbage til skolen spurgte de, om vi godt kan gå ud på kirkegården igen en anden dag. ■

www.vmloader.dk | 9744 1700 | 6161 6942

Vinderup Maskiner A/S

Kontakt en VM Loader forhandler i dit nærområde

Vinderup & Nykøbing | Vinderup Maskiner | 9744 1700 | 6161 6942

Sønderborg | Sønderborg Skov - park & have | 7443 4050

Varde | Varde Have og Skovmaskiner | 8615 6302

Køge | Minitraktorgården Køge | 5599 3737

Næstved | Minitraktorgården | 5572 5376

Hornslet | Elite Service | 7521 0940

Besøg www.vmloader.dk og se det fulde produktprogram

1022LX (22hk)
PRIS
117.800,-

1026LX (26 hk)
PRIS
144.800,-

Kubotamotor, 3 cyl. m/vandkøling, Hurtigskift
Redskabshydraulik i joystick og komplet lyspakke

Priserne er excl. moms

BORGERMØDE OM KIRKEGÅRDENS UDVIKLINGSPLAN

Af Jens Zorn Thorsen, jzt@vejle-kirkegaarde.dk
Kirkegårdsleder, Vejle Kirkegårde

Dronefoto af Nordre Kirkegård i Vejle. På borgermødet var der ikke stemning for, at kapellet skulle nedlægges, og en bevarelse af bygningen er nu indarbejdet i udviklingsplanen for Nordre Kirkegård.

Kirkegårdsbestyrelsen ved Vejle Kirkegårde har gennem de seneste år arbejdet med udviklingsplaner for kirkegårdene i Vejle. Her beskrives offentlighedsfasen, med afsæt i et konkret forløb om en udviklingsplan for Nordre Kirkegård og Kapel.

Nordre kirkegård og Nordre kapel (1910)

Efter godkendelse af udviklingsplanen (UVP) for Nordre kirkegård, en plan der ikke indeholder kapellet, aftalte kirkegårdsbestyrelsen med Vejle Kommunes Tekniske forvaltning at invitere til et borgermøde om UVP'en.

Det hører med til forhistorien at kapellet i en længere årrække har været taget ud af drift, fordi bygningen som et af 3 begravelseskapeller i Vejle, kun stod for relativt få højtideligheder og at alle højtideligheder i fremtiden skulle samles et sted som led i en besparelsesrunde, hvilket blev en del af oplægget til den fremtidige kirkegård.

Nordre kapel er imidlertid opført i Vejle Kommunes atlas som bevaringsværdig og en nedlæggelse af bygningen kræver derfor en behandling i Vejle Kommunes Tekniske forvaltning. En behandling som bringer os frem til begyndelsen af 2019 hvor borgermødet finder sted og hvor der

Bevaring af markante elementer, som fx denne række af 70 år gamle Bornholmsk Røn, kan indarbejdes i udviklingsplanen.

Dronefoto af Søndermarkskirken og Sønder Kirkegård.

viser sig at være en del modstand mod nedlæggelsen af bygningen, men kun få indvendinger i øvrigt mod den overordnede UVP.

Afvikling af borgermødet

Borgermødet afvikles med ca. 4 – 6 ugers forberedelse. Datoen for borgermødet afstemmes med bestyrelsen, mødestedet og Vejle kommune og der informeres i de lokale dagblade, menighedshusene og på relevante hjemmesider/ sociale medier.

Mødet styres af en dirigent og indeholder en introduktion til mødet, med gennemgang af UVP'en, pause, gruppearbejde, debat og afslutning. Gruppearbejdet sker med ca. 8 personer i hver gruppe, omkring en plan af kirkegården, hvor der kan tegnes på planen og hvor der efterfølgende refereres kort fra hver af grupperne til forsamlingen som optakt til debatten. Debatten refereres løbende og kan ses på skærmen af mødedeltagerne. I dette tilfælde er der hyret en planlægger, Dijana Lubarda, fra Landinspektørfirmaet LIFA til at facilitere processen, og som sammen med Landskabsarkitekt Anne Vium Skaarup fra Skaarup Landskab, har sikret et højt fagligt niveau for den offentlige proces. Mødet, der havde en varighed på ca. 2½ time, har været omtalt i den lokale dagspresse og har givet anledning til nogle læserbreve og har sammenlagt givet bestyrelsen et godt beslutningsgrundlag.

Resultat

Kirkegårdsbestyrelsen beslutter umiddelbart efter det offentlige møde at sætte sagen i bero, hvilket indebærer at bygningen overlever og bliver en del af den udarbejdede UVP med enkle justeringer i planen. Asfaltveje omkring bygningen fjernes og erstattes af græs og den planlagte bæk til afledning af overfladevand fra arealerne ovenfor kapellet om projekteres.

Brugerne fik overbevist kirkegårdsbestyrelsen, med argumenter der havde afsæt i økonomien forbundet med en fjernelse af bygningen og den efterfølgende erstatning i form af et anlæg med vand og kunst. En økonomi som ikke på nuværende tidspunkt var til stede. Samt mulighederne for at udnytte bygningen til andre formål.

Bestyrelsen har gennem årene undersøgt mulighederne for at anvende bygningen til andre formål. Forslag der spænder fra mindre private virksomheder, offentlig badeanstalt eller til kulturelle formål. Men det har ikke været muligt at opnå enighed om en endelig løsning. Desuden skal bygningen moderniseres indvendigt for at kunne leve op til nutidens standarder.

Andre udviklingsplaner under forberedelse

Østre kirkegård, Vejle (1875)

Kirkegårdens udviklingsplan er under forberedelse og

har indtil videre været 3 år undervejs, idet kirkegårdsbestyrelsen oprindeligt vurderede at kirkegården skulle nedlægges, men ændrede holdning og arbejder nu på en rammeplan der bevarer kirkegården. Skitseforslaget til rammeplanen er under udarbejdelse og har indtil videre inddraget kommunen, kirkegårdsbestyrelsen, planlæggeren, landskabsarkitekten og kirkegårdsledelsen. Sidst nævnte udgør arbejdsgruppen, som frem til borgermødet tilrettelægger processen, indtil ejerkredsen (4 menighedsråd) godkender oplægget til UVP'en, der herefter sendes videre til godkendelse i provstiudvalget.

Der arbejdes hen imod et borgermøde, med udgangspunkt i et skitseforslag som sammenfatter og konkretiserer kommunens kendte planer for området, samt tanker om formidling af historien om nogle af dem, der er begravet på kirkegården. Arbejdet styres af kirkegårdslederen og følges af medlemmer af kirkegårdsbestyrelsen

Søndre kirkegård, Vejle (1940)

Anledningen til at udarbejde en UVP var behovet for etablering af en tilgængelighedsløsning til Søndermarkskirken, som ligger midt på kirkegården. En tilgængelighedsløsning, der skal imødegå 6 trin op til kirkens hoveddør, og som kan blive omfattende og inddrage en stor del af kirkegården, hvorfor en UVP kan blive nødvendig for at sikre at hele kirkegården omfattes af tilgængelighedsløsningen uden at afskære kirkegården for udviklingsmuligheder.

Det lokale sogn har engageret sig i opgaven og arbejder som en af interessenterne med oplægget til et skitseforslag til et borgermøde senere på året. Borgermødet skal ligesom de andre to eksempler bidrage til at afklare alle fremtidige behov for aktiviteter på kirkegården. Menighedsrådet har bl.a. taget initiativ til oprettelse af et korps af frivillige, der vil passe og pleje et område af kirkegården med en- og flerårige blomster til brug for kirkens arbejde. Opgaven omfatter i dette tilfælde ikke alene kirkegården men også kirkens arbejde og er derfor et eksempel på den samhörighed der er mellem de fleste kirkegårde og omgivelserne.

Processen er den samme som for de to øvrige kirkegårde: Der arbejdes henimod et borgermøde som bidrag til afklaring af kirkegårdens potentiale og afdækning af dens fremtidige muligheder, med en grundlæggende respekt for begravelseskulturen og en udnyttelse af den øvrige parkkirkegårds potentiale, til gavn for lokalsamfundet. En plan som ikke alene forbereder kirkegården på fremtiden men også på dens indretning til gavn for den fremtidig begravelseskultur. ■

Udviklingsplanen for Søndre Kirkegård omfatter bl.a. en handicapvenlig adgang til Søndermarkskirken, en skovkirkegård og et byrum med siddeplinte.

Fakta og anbefalinger

En udviklingsplan skal godkendes af menighedsrådet og i sidste ende af provstiudvalget efter udtalelse fra kirkegårdskonsulenten. Det anbefales at holde provstiudvalget/formanden for provstiudvalget, løbende orienteret om processen. I nogle provstier har provstiudvalget valgt at lade en overordnet rammeplan udarbejde for hver af kirkegårdene i provstiet for provstiets fællesmidler.

Det anbefales at udarbejde planen i et samarbejde med de ansatte, menighedsrådet, kirkegårdsledelsen og kommunen, idet kirkegårdene udgør væsentlige grønne elementer i byer og landskaber. Derudover kan der være andre interessenter som med fordel kan kontaktes for yderligere inspiration: Naboer, gravstedsbrugere, daginstitutioner, undervisningsinstitutioner, interesseforeninger som f.eks. fugle- fauna og natur interessenter, lokalhistorisk forening, museet osv.

Som rådgiver anbefales at anvende en landskabsarkitekt som har kompetencerne til netop den type opgaver. Som supplement kan der med fordel hentes viden om planerne for kirkegårdens nærmeste omgivelser i kommunens tekniske forvaltning og kommunens hjemmesider, angående lokal- og kommuneplaner. Desuden besidder historikere god viden om kirkegårdens personhistorik og landinspektører kan være en stor hjælp i forbindelse med tilrettelæggelse og planlægning af processer.

Ole Rømers Vej 1 B-C • 9870 Sindal • www.norcar.com • tlf. 9621 9020

755xc - a6020 - a6026 - a6226 - a7236 - a7545

MINILÆSSERE

Stabilitet

Service venlig

Ergonomisk

Knækstyret maskine med ekstrem snæver vende radius, konstrueret med henblik på god ergonomi og med førerens sikkerhed i højsæde, og nem betjening. Vores maskiner overholder alle gængse stillede sikkerheds krav, og mere til.

Norcar har 50 års erfaring i produktion af maskiner og anvender kun de bedste komponenter. Norcar kan tilbyde et stort redskabs program.

KONTAKT OS FOR EN UFORPLIGTENDE DEMO HOS JER.

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN er et fagblad for de danske kirkegårde og krematorier. Tidsskriftet henvender sig til alle, der har tilknytning til kirkegårde og her kan man finde inspiration, nyheder og nyttig viden.

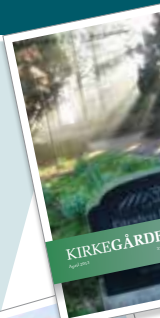
Tidsskriftet udkommer 6 gange pr. år og sendes til mere end 900 kirkegårdsfolk landet over.

Et abonnement koster 336,- kr. pr. år

(400,- kr. hvis bladet skal sendes til adresser i udlandet)

Redaktion sætter stor pris på faglige indlæg fra både ind- og udland, ligesom udenlandske firmaer er velkomne til at købe annonce plads i bladet.

For yderligere oplysninger eller bestilling af abonnement:
Se hjemmesiden:
danskekirkegaarde.dk/tidsskrift

WEIDEMANN

Salg, service og originale reservedele til minilæsseren

Med markedets laveste driftsomkostninger er WEIDEMANN minilæssere til jer, der forventer kvalitet og pålidelighed.

WEIDEMANN mini- og kompaktlæssere i flere modeller fra 1,5 til 11 ton og et bredt udvalg af arbejdsværktøj og udstyr.

Vores serviceafdeling er på i samtlige døgnets timer og 365 dage i løbet af året. Vores dygtigere montørstab har veludstyrede servicevogne og tilbyder professionel vedligeholdelse og assistance, når I har brug for det.

Flere modeller til levering fra uge til uge!

Stemas Maskinsalg A/S
Tolsagervej 2, 8370 Hadsten
86 43 49 00
www.stemas.dk
stemas@stemas.dk

STEMAS
Maskinleverandør siden 1981

STYRK KIRKEGÅRDENES FÆLLESSKABER OG FORSKELLIGHEDER

Af Lars Lindegaard Thorsen, llthorsen@gmail.com
Pressekoordinator Have & Landskab

”Måske kan man skabe et sted, hvor dagplejemødrene kan mødes, og børnene kan kravle på græsset under de skyggefulde træer. Her er oplevelsen altså ikke centreret omkring, at man er på en kirkegård, men at man hygger sig på noget fælles jord, der bare ligger indenfor kirkegårdsdiget,”

Dette forår modtog alle menighedsråd ganske gratis bogen ”Kirkegårde i udvikling”, der med konkrete råd og eksempler til inspiration skal give et solidt, fagligt skub til det løbende udviklingsarbejde på landets kirkegårde.

En af forfatterne og medredaktør på bogen var slotsgartner og adjungeret professor ved Københavns Universitet, Palle Kristoffersen, som desuden er bestyrelsesformand

for Skandinaviens største fagudstilling for den grønne branche, Have & Landskab, og han er ikke i tvivl om, at bogen lander på et tørt sted.

”På en kirkegård er alle beslutninger vigtige. Det har nemlig vidtrækkende konsekvenser, når man beslutter sig for alt fra belægning til beplantning, der jo som udgangspunkt skal bestå, ofte i århundreder. Derfor er

Palle Kristoffersen er medredaktør af bogen "Kirkegårde i udvikling", der gratis er uddelt til alle menighedsråd. Foto: Thomas Rahbek.

det vigtigt, at man vælger rigtigt og passer tingene på den rigtige måde, og præcis derfor er det godt at kunne læne sig op af de mange erfaringer, som andre kirkegårde allerede har gjort sig og som er samlet i denne bog," fastslår Palle Kristoffersen.

Han påpeger, at det tidligere nærmest har været et mantra, at man fritlagde arealerne tæt omkring kirken og

såede græs i takt med, at der blev mere og mere plads. "Det var en one-size-fits-all-tilgang, men det er langt fra den eneste løsning, for mange har rigtig gode erfaringer med netop at fortætte og samle gravene omkring kirken og i stedet udlægge de mere fjerntliggende zoner til mere parklignende områder," pointerer han.

Kirkegården og det naturlige fællesskab

Ligesom gravene med fordel kan samles omkring kirken, er kirkegårdenes rolle som naturligt samlingspunkt i en stadig mere fragmenteret verden en udpræget styrke, mener Palle Kristoffersen.

”For hvem gider at være alene? Her tænker jeg både på før og efter døden, og heldigvis er man aldrig alene på kirkegården. Hvis man som kirkegårdsansvarlig fokuserer på fortætning af gravstederne, så de ikke ligger spredt ud, mere og mere ensomme, opnår både de besøgende og de, der ligger begravet, at komme nærmere menneskenes naturlige fællesskab. I den forbindelse kan man tilføje, at den kategori af medborgere, som ofte kommer og besøger en grav og har deres naturlige gang på kirkegården, ofte også vil være mennesker, som på den ene eller den anden måde savner et fællesskab uden ligefrem at søge det. Denne meget menneskelige tendens kan man som menighedsråd styrke ved at fortætte og fokusere på skabe et naturligt fællesskab både over og under jorden,” siger Palle Kristoffersen.

Som landskabsarkitekt og grøn fagmand, der har årtiers forskning og praktiske erfaringer i bagagen, har Palle Kristoffersen også blik for, hvad de grønne arealer kan gøre for fællesskabet i et lokalområde.

”De arealer på kirkegården, som ikke længere er primære begravelsesområder, kan man indrette på en anden måde, så de danner en ramme for et nyt fællesskab i det lille landskab, som en kirkegård udgør. Måske kan man skabe et sted, hvor dagplejemøderne kan mødes, og børnene kan kravle på græsset under de skygfulde træer. Her er oplevelsen altså ikke centreret omkring, at man er på en kirkegård, men at man hygger sig på noget fælles jord, der bare ligger indenfor kirkegårdsdiget,” fortæller Palle Kristoffersen og peger bl.a. på to eksempler, som også figurerer i bogen. Det gælder Helsingør Kirkegård som med transformationen til et mere parklignende udtryk ifølge Palle Kristoffersen i dén grad inviterer til, at man går en tur igennem og får en smuk oplevelse. Han fremhæver også Ribe Ny Kirkegård, som er blevet ændret fra ”bare” at være begravelsesplads til virkelig at kunne noget andet.

Lad stedet bestemme

Det vigtigste man kan gøre, inden man beslutter sig for, hvordan kirkegården skal udvikle sig, er at tage udgangspunkt i de konkrete rammer og betingelser, understreger Palle Kristoffersen.

”Det skal først og fremmest være stedet der bestemmer. Hvis man har sit udgangspunkt i den enkelte kirkegårds omstændigheder og anvender de professionelle greb, som er ridset op i bogen, er man virkelig kommet godt fra start,” forklarer han.

Og hvordan lader man så stedet bestemme? Her viser bogen blandt andet, at det lokale engagement spiller en stor rolle for, om fornyelsen lykkes. Der, hvor alle har været med i arbejdet, føler både menighedsråd og medarbejdere ejerskab til udviklingsplanen. Den gode proces bidrager til at få løst de relevante problemer og mindsker risikoen for, at planen samler støv i skuffen bagefter. Fællesskabet er altså også en styrke indenfor kirkens egne rammer.

Husk den kompetente plantepleje

Men det hele er jo ikke bare planer og anlægsarbejde. Langt det meste af hverdagen for de kirkegårdsansatte går med den daglige drift, og her vil Palle Kristoffersen gerne slutte af med en lille opsang til de grønne fagfolk derude.

”Da vi var rundt og studere de mange kirkegårde, må jeg sige, at det overraskede mig, hvor mange der var nødlidende i forhold til vegetation. Altså enten var de klippet helt i bund og fremstod meget bare og åbne, og i den anden ende oplevede jeg kirkegårde, som gav indtryk af at være helt tilgroede. Her er det vigtigt, at man er meget bevidst om, at den kompetente og godt tilrettelagte pleje af kirkegårdens beplantning er helt central, hvis man ønsker at skabe en kirkegård, som indbyder mennesker til at tilbringe evigheden eller blot en lille del af vores fælles tid på denne jord netop her.” ■

Bliv klogere på Have & Landskab

Du kan høre meget mere udvikling af kirkegårde på Fagligt Forum på Have & Landskab den 28. august 2019, hvor en anden af bogens forfattere, seniorforskningskonsulent Jan Støvring, og Palle Kristoffersen hhv. vil holde oplæggene ”Planlægning og engagement skaber tidssvarende kirkegårde” (kl. 10:00 og igen kl. 12:30) og ”Beplantningen skal dyrkes for at få en grøn og frodig kirkegård” (kl. 10:45 og igen kl. 13:15).

PINSEMORSENTUR

Tekst og foto: Annee Katrine Bonde,
sonderholm_kirke@mail.dk

Hvert år på pinsemorgen, inviteres de morgenfriske på en vandretur, en dram og en morgensalme ved Troldkirken, der ligger på en bakke med en storslået udsigt.

En del af fællesskabet omkring Sønderholm Kirke og Kirkegård er pinsemorgen-turen til Troldkirken.

Troldkirken er en af landets flotteste langdysser og blev fredet så tidligt som i 1809 – en af de første fortidsmindefredninger i Danmark. Dyssen ligger på en bakke med

vid udsigt over Limfjorden, Himmerland, Vendsyssel og Hanherred.

Troldkirken

Førhen var Sønderholm i folkemunde kendt som ”sognet med de to kirker”. Det var selvfølgelig Troldkirken, som

var den anden af de to. Ifølge overleveringen boede en trold i Gjøl på den anden side af Limfjorden. Trolden var stærkt generet af kirkeklokkernes ringen i Sønderholm og kastede derfor store sten for at ramme kirken og gøre klokkerne tavse. Men trolden ramte ved siden af – omkring en kilometer – og stenene landede i stedet der, hvor Troldkirken nu ligger.

Der er flere historier om Troldkirkens forbindelse med det overnaturlige, som kan findes ved at søge på ”Troldkirken” på nettet. Der kan man også finde historien om, at tyskerne under krigen henvendte sig til den daværende præst og ønskede at bruge pastoratets kirketårne som udkigsposter – også Troldkirkens! Præsten måtte sende tyskerne på en udflugt til Troldkirken for at overbevise dem om, at den intet tårn havde. Bakken blev dog benyttet som udkigspost af tyskerne, og man kan i øvrigt se Aalborg Lufthavn derfra.

Pinsemorgentur

For omkring 25 år siden fik pastoratet en ny præst, som fik den gode ide at starte traditionen med vandreturen til Troldkirken.

Hver pinsemorgen kl. 7.30 mødes de modige og morgenfriske og går sammen op til langdyssen. Mens man nyder den storslåede udsigt og pinsesolens dans, serveres en lille dram, og inden turen går tilbage til Sønderholm, synges en morgensalme. Hjemme i sognegården venter kaffe og rundstykker, og inden gudstjenesten kl. 9.30 benytter mange lejligheden til et besøg på deres gravsted på kirkegården.

Morgenturen til Troldkirken har kun været aflyst på grund af dårligt vejr en enkelt gang i løbet af årene – men naturligvis svinger deltagerantallet fra år til år alt efter, om vejrudsigten lover strålende sol eller regn og blæst. ■

ELEKTRISK MINILÆSSER

Støjsvag – minimal gene for dine besøgende

- Op til 6 timers drift og hurtig opladning
- Helt emissionsfri og meget støjsvag
- Over 200 forskellige redskaber
- Gratis demonstration hos dig

Besøg vores 3500 m² showroom på Århusvej 12, 8670 Låsby – hverdage 8.00 – 16.00

Græsklipper

Miljørive

Løvsuger

8" slange tager granafdækning

www.avant.dk

Jylland – Låsby – Tlf: 8695 7522

Sjælland – Hørve – Tlf: 5965 6037

KIRKEGÅRDEN SOM ET FÆLLESRUM

Af Anette Kortegaard, ANKO@KM.DK
Sognepræst og hospitalspræst i Silkeborg sogn.

Mindesmærket for Europas myrdede jøder i Berlin. Her er hverken leg eller solbadning tilladt. Men kan man ikke ære de døde med leg og glæde over solen? Foto: Kid Alex, CC BY-SA 3.0

For en del år siden var jeg og min familie på ferie i Berlin. Vi var på rundtur i byen for at besøge nogle af de gængse seværdigheder og deriblandt også Mindesmærket for Europas myrdede jøder. Mindesmærket består af 2711 kasser støbt i beton i forskellige højder med smalle gange imellem. For børnene var det også et sjovt sted, fordi det var fantastisk at løbe i gangene, gemme sig og lege labyrint. Og der var da også dem, der en sommerdag bredte et tæppe ud på en af kasserne og lagde sig for at nyde solen. Men hverken leg eller solbadning var tilladt for det var jo et sted, hvor man udelukkende skulle huske mordet på jøderne. Men spørgsmålet har forfulgt mig lige siden: Kan man da ikke ære de døde med leg og glæde over solen?

Forleden dag kunne man læse i Midtjyllands avis, at der efterhånden er ved at være ret god plads på kirkegårdene fordi de fleste bliver kremeret og et urnegravsted fylder meget mindre end når hele kisten begravnes. Og spørgsmålet rejser sig så: Hvad kan eller skal man bruge den overskydende

plads til? Skal der være blomster og jordbærbede, som man har på Svostrup Kirkegård? Skal man lave kirkegårdene til parker, som man går tur i sådan som man gør det på Assistens Kirkegården i København? Og kunne man ligefrem forestille sig at der kunne være en legeplads i et ugeneret område af kirkegården, så også børn kunne have lyst til at færdes der, og det ville være naturligt at opholde sig der en søndag eftermiddag?

Elof Westergård, der er formand for Foreningen af Kirkegårdskultur, er optaget af, at kirkegården er et levende sted og et fælles rum til glæde for de levende. Det er naturligvis vigtigt, at pårørende oplever kirkegården som deres sted, hvor de i ro og fred kan besøge familiemedlemmers gravsted, men der kan vel godt være flere forskellige slags "rum" på en kirkegård, når der nu er plads til det. Og måske kunne kirkegården som et sted hvor man mødes på tværs af generationer også være med til at gøre os lidt mere fortrolig med den del af livet. Det kunne i hvert fald være ønskeligt! ■

KUNSTUDSTILLING PÅ HERLUFSHOLM KIRKEGÅRD

Af Jill Dalsgaard, jida@herlufsholm.dk
Assistent, Herlufsholm Kirkegård
og Ditte Marie Buchwald, dima@herlufsholm.dk

Det seneste år har der været mulighed for at se en udstilling af kunst og nyfortolkning af gravminder på Herlufsholm Kirkegård.

Lørdag d. 8. september 2018 åbnede vi vores kunstudstilling på Herlufsholm kirkegård, og det har, hvis vi selv skal sige det, været en stor succes.

Vi har i skrivende stund afholdt 15 rundvisninger, delt mere end 2.000 brochurer ud, og der har været stor interesse og efterspørgsel på værkerne, og flere er blevet solgt. Vi har også fået flere reservationer på gravsteder, som følge af udstillingen/rundvisningerne.

I årets løb er der blevet afholdt et foredrag og en debat-

ten, med fin tilslutning, om emnerne: "Tal om døden" og "Fremtidens kirkegårde".

Workshop på kirkegården

2. – 4. maj havde vi fornøjelsen af 50 glade og interesserede (og meget kakaotørstige) elever fra Hammer Frie Privatskole.

Dag 1 talte de med en præst, graver, bedemand, læge og menighedsrådsformanden, om hvad der sker når et menne-

Der blev afholdt en workshop på kirkegården, hvor elever fra Hammer Frie Privatskole bl.a. havde mulighed for at dekorere en kiste og lave deres bud på et gravminde. Foto: Næstved ny fotoklub.

En ny og bæredygtig afdeling, med smukke glastavler udført af Ivan Boytler, bliver indviet d. 7. september 2019. Foto: Næstved ny fotoklub.

ske dør, og hvilke opgaver et menighedsråd har.

Dag 2 stod på kreativitet med kunstnerne fra udstillingen, hvor eleverne lavede deres bud på et gravminde, samt dekorerede en kiste og en urne.

Dag 3 havde vi udstilling af elevernes værker, og den smukt dekorerede kiste og urne, for alle interesserede.

Afslutning og indvielse af ny afdeling

Det har været et spændende og lærerigt år, og vi kan kun opfordre andre kirkegårde, til at kaste sig ud i lignende projekter, da der i den grad er behov for at få vores brugere i tale, om kirkegårdenes udvikling og fremtid.

Udstillingsåret lakker nu mod enden, og vi vil gerne benytte lejligheden til at invitere til afslutning af udstillingen, men også åbningen af vores bæredygtige nye afdeling, med smukke glastavler fra kunstneren Ivan Boytler. ■

INVITATION

Afslutning af udstilling og indvielse af ny afdeling

Kl. 10.00 starter vi med en "afslutningstale for udstillingen".

Derefter vil der være mulighed for at møde:

- Lokalhistoriker Rasmus Nielsen, der vil dykke ned i nogle af kirkegårdens slægtshistorier.
- Sten- og billedhugger Filip Møller, der vil tale om tegn og symboler på gravsten.
- Biavler Torben Skjoldshøj, der har et bistade på kirkegården, fortæller om biavlens historie, og der vil være mulighed for at købe honning.
- Kunstnerne fra udstillingen.

Vi slutter dagen af med indvielse af vores nye afdeling.

Alle er velkommen og tilmelding er ikke nødvendig.

ÅRSMØDE I FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR

Af Jens Dejgaard Jensen, jdj@skk.dk
og Anders Beck Larsen, anders@nyborg-kirkegaarde.dk
Foto: Anders Beck Larsen

Christianskirken på Østre Kirkegård i Sønderborg.

I dagene den 3. – 4. juni afholdt Foreningen for Kirkegårdskultur årsmøde i Sønderborg, med spændende foredrag og ekskursion til nogle af områdets kirker og kirkegårde.

Generalforsamling

Elof Westergaard gjorde det klart i sin formandsberetning, at Foreningen for Kirkegårdskultur i sine første 90 år har forsøgt at præge udviklingen gennem at fremhæve gode eksempler på kirkegårdes udvikling og tilpasning.

Men de seneste ca. 10 år har det i stigende grad været nødvendigt at gøre opmærksom på hvad vi mister, når kirkegårdene mister terræn (i 2018 blev 9,5% af vore døde ikke begravet på kirkegårdene).

Havet dækker sporene, hvorimod kirkegårdene giver plads til en fast markering. Og dette mindeaspekt, hvor forskelligt det end har været op gennem historien, understreger en sans for menneskelig værdighed og en bevidsthed om, at livet er noget vi deler.

Gravsteder efter døde psykiatriske patienter fra Augustenborg Slot.

Egen kirke og kirkegård med mindesmærke efter de faldne fra første verdenskrig.

”Tal kirkegården op, ikke fordi vi længes efter at ligge der, men fordi det som sted fortæller os hvad et menneske er, og vidner om at vi er andet og mere end blot private personer”, udtalte Elof Westergaard bl.a. i sin beretning.

Til næste år fejres 100-året for genforeningen, og den fejring tager foreningen forskud på i år. Det er tankevækkende, at der fortsat er mange levende minder i familierne i Sønderjylland, både om unge mænd som faldt i krigen 1914-18, og om genforeningen et par år efter krigens afslutning. Og disse livshistorier er det vigtigt at tage vare på, så fejringen ikke kun bliver et nationalt anliggende, hvor fokus måske lidt for let bliver hvem der ”vandt” og hvem der ”tabte”.

Dette synspunkt blev fremsat i et foredrag af prof. Tim Lorentzen, Kiel, der også bemærkede at spørgsmål som ansvar, skyld og forsoning følger med, når livshistorierne fortælleres, bemærker Elof Westergaard. Og kirkegårdskulturen er et sted hvor vi møder historien, samt en masse livsfortællinger – det er vigtigt at kirkegårdskulturen også har sans for, at den er en del af en erindringskultur.

Ritualer – et af kroppens sprog

Liselotte Hornemann Kragh, teolog og forfatter, holdt foredraget om ritualers betydning: ritualer er et ”sprog”, hvor de levende møder de døde.

Ritualer, hvor vi med respekt mindes vore døde, er i høj grad et humant, kulturelt fænomen.

I dyrenes verden kan vi vælge at se på, hvorledes øgler har det med svagere eller døde artsfæller: de bliver ædt. Blandt mere intelligente arter som elefanter og mennesker observerer vi følelser/omsorg/interesse for døde artsfæller i en eller anden grad. En abemor kan bære rundt på sin døde unge i dagevis, men på et tidspunkt kaster hun alligevel ungen fra sig.

I menneskenes verden er der derimod en mangfoldighed af aktiviteter – ritualer – hvor levende mindes de døde. Tænk f.eks. på ”de dodes dag” i Mexico, eller kirkegårdene uanset beliggenhed på jorden, der som fælles kendetegn har forbindelsen mellem de levende og de døde som et formål.

Ritualers styrke og betydning blev bl.a. belyst med eksempler fra allehelgensarrangementet i Silkeborg, der tidligere er omtalt i Kirkegården 6/2018 og 1/2019.

Krigen om de faldne

Om aftenen holdt dr. phil. tidl. arkiv- og forskningsleder Lars N. Henningsen foredrag om kirkelige mindesmærker og mindekultur i Sønderjylland efter krigen i 1914-1918. Umiddelbart efter 1. verdenskrigs afslutning, blev der i hvert eneste sogn i Sønderjylland rejst mindesmærker på

Et udsnit af kirkegårdsdiget omkring Lysabild Kirkegård med morgenfruer.

Kirkegården i Lysabild tydelig omkranset af lindetræer.

.....

Minde efter de faldne fra første verdenskrig på Hørup Kirkegård.

På Hørup Kirkegård er tomme gravsteder og mange gange udlagt i græs.

kirkegårdene for de faldne i krigen. I alt er der rejst 123 mindesmærker på kirkegårdene. Under krigen blev der indkaldt 30.000 fra Nordslesvig, og hver femte kom ikke hjem igen. Det var derfor noget, der prægede de fleste familier på den ene eller anden måde. De faldne fra familier med dansk baggrund var tvunget i krig for at kæmpe på tysk side. De faldne fra familier med tysk baggrund havde kæmpet for "Das Vaterland". Det gav et forskelligt syn på, hvorledes stenene skulle udformes.

Fælles projekt

Trods udbredt fattigdom efter krigen, var der stor folkelig opbakning i lokalbefolkningen til indsamling for at få rejst en mindesten for de faldne. Som hovedregel prøvede man at udforme stenene, så alle kunne samles om dem – både dansk- og tysksindede. Mange sten er derfor udformet neutralt, kun med angivelse af navn, fødsel- og dødsdag.

I Tyskland blev der hurtigt efter krigen etableret et rådgivningsbüro ved kunsthåndværkerskolen i Flensburg som rådgav om udformningen af mindesten. Tilsvarende udgav kunstakademiet i København et inspirationshæfte til sognene, om hvordan mindestenene kunne se ud, hvis de skulle være danske. En typisk dansk sten ses i Broager, hvor den er udformet som en gravhøj med sten omkring, hvor navnene er indhugget.

I Åbenrå var 45% af de faldne fra danske familier og 55% fra tyske familier. Her gjorde man sig stor umage for, at det skulle blive et fredens sted med ligelig præsentation. Der blev udskrevet en konkurrence, som blev vundet af Johannes Bjerg. Monumentet viser en tysk og en dansk soldat ledsaget af dødens engel.

Ikke alle steder lykkedes det at få lavet et forenet monument. I Haderslev står 2 mindesmærker, et dansk og et tysk.

Mindekultur

De faldne mindes fra dansk side på allehelgensdag, afstemningsdagen og genforeningsdagen. På tysk side mindes man på volkstrauertag. I 1936 oprettes Dansk Forening for faldne danskere i 1 verdenskrig. Herefter fejrer man også våbenstilstandsdagen 11. november. Under 2. verdenskrig forbydes det at flage med dannebrog på de danske mindedage. Tyskerne mindes deres faldne med deltagelse af tyske soldater, og der lægges kranse med hagekors.

Efter 1945 genindføres de danske mindedage. Betydningen af volkstrauertag ændres til at omfatte mindet af faldne under alle krige fra alle lande.

I 2018 samles danskere og tyskere i fællesskab for første gang ved mindesmærkerne. ■

STUDIETUR TIL FRIEDHOF OHLSDORF I HAMBORG

TORSDAG D. 23. – FREDAG D. 24. APRIL 2020

Tehuset i den japanske have i 'Planten und Blomen'. Foto: Jabo, CC BY-SA 3.0

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og Foreningen for Kirkegårdskultur har arrangeret en studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg. Der bliver også tid til et besøg i parken "Planten und Blomen". Turen foregår i bus, med afgang fra Vejle Station.

Kirkegården blev grundlagt i 1877 og er åben for alle religioner. Den dækker et areal på ca. 400 ha, og er en af verdens største og fineste kirkegårde. Ca. 1.4 millioner begravelser har fundet sted på Ohlsdorf kirkegård. Der

er 12 kapeller, et krematorium, 3 museer, krigergrave fra 20 nationer, skønne rekreative områder med store træer, Rhododendron busketter, imponerende mausoleer, engleskulpturer, damme og et rigt fugleliv.

Kirkegården har gennemført projektet "Ohlsdorf 2050", en transformationsproces fra kirkegård til grønne rum. Dette skal vi høre nærmere om, og om hvordan borgerne inddrages. Ohlsdorf Friedhof besøges om fredagen, hvor vi kører rundt på kirkegårdens vejnet i vores egen bus og

Et par af de 12 meget forskelligt udseende kapeller på Friedhof Ohlsdorf. Foto: Udo Grimberg, CC BY-SA 3.0

Middelhavsterrassen, og i baggrunden de tropiske væksthuse i 'Planten und Blumen'. Foto: G. Sawatzky, CC BY-SA 3.0

Man kan se mange både nye og gamle mausolæer på Friedhof Ohlsdorf. Foto: Ajobah, CC BY-SA 3.0

har to guides med, der fortæller om kirkegården og viser os spektakulære gravafsnit og særlige områder. Torsdag eftermiddag viser to guides os rundt i parken "Planten und Blomen", en tidligere pestkirkegård, der i dag er en attraktiv park i Hamborg.

Program

Torsdag 23. april

- 9.30 Afgang fra Vejle station.
 15.00 -16.30 Rundvisning i parken "Planten und Blomen".
 Efter 16.30 Vi springer på en havnerundfart rundt om Elbphilharmonie, hvis vi kan nå det. Bussen kører os til hotellet Crown Plaza Hamborg City, hvor vi også spiser aftensmad.

Fredag d. 24. april

- 9.00 Afgang fra hotellet til Ohlsdorf Friedhof i Hamborg.
 10.00 -12.00 To kirkegårdsguides fortæller os om kirkegårdens historie, spektakulære afsnit, om borger undersøgelse 2050, borgernes svar, og fremtidige driftsplaner. Vi kører i bus, og går rundt på kirkegården til

- udvalgte "must see" afdelinger, historiske monumenter mm, og afsnit hvor nye planer er i gang.
 12.00 Frokosten indtages på Cafe Fritz inde på kirkegården.
 Derefter krematoriebesøg, og fortsat udforskning af kirkegården.
 15.00 Afgang hjemad.
 18.00 Forventet ankomst til Vejle station.

Der serveres kaffe, the, vand, øl og frokost sandwich i bussen på vej ud og hjem.

Praktiske oplysninger

Pris: 2.450 kr.

Tilmelding: Kan ske på FDK's hjemmeside, www.danskekirkegaarde.dk

Tilmeldingsfrist: Så hurtigt som muligt og senest 6. januar 2020. Tilmelding sker efter "først til mølle-princippet". Deltagerantal er max. 50 personer.

Mødested: Vejle Station, bag stationen, Reinholdts Plads, 7100 Vejle. Der er gratis langtidsparkering på Gammelhavn, tæt på Vejle station.

Hotel: Crown Plaza Hamborg City, Graumannsweg 10, 22087 Hamburg. ■

KURSUSDAG OM BÆRE- DYGTIGHED PÅ KIRKEGÅRDE

FN's 17 Verdensmål, for bæredygtig udvikling skal tages seriøst. Herlufsholm Kirkegård indbyder derfor til en kursusdag d. 17. september 2019 om bæredygtighed rettet mod kirkegårde.

Vi ønsker at oprette en ERFA-gruppe blandt kirkegårdsfolk, som sammen skal inspirere, udvikle og tage ansvar for at deres kirkegårdes udvikling sker med øje for bæredygtighed og miljøpåvirkning. Denne ERFA-gruppe, skal tage sit udspring af denne kursusdag.

Erhvervsakademi Aarhus har på vores opfordring, formet et endagskursus i bæredygtighed på kirkegårde, hvor typiske kirkegårdsmiljøproblematikker er udgangspunktet. Målet er at alle deltagere skal have noget håndgribeligt med sig fra dagen, som direkte kan omsættes til praksis på egen kirkegård. Alt sammen inden for et økonomisk realistisk felt.

Klimaændringerne er indiskutable og vi har alle et ansvar for vores klode, også når vi er på arbejde.

Tilmelding og info

Dato: Tirsdag d. 17. september 2019 kl. 7.30

Mødested: Holsted sognegård, Holsted Alle 1, 4700 Næstved

Pris: 350 kr. pr. deltager, inkl. forplejning gennem hele dagen

Tilmelding: Herlufsholm Kirkegård

Ditte: Tlf. 24 93 76 48, mail: dima@herlufsholm.dk

Jill: Tlf. 22 98 14 11, mail: jida@herlufsholm.dk

Program:

7.30 - 8.00	Velkomst og intro til dagen	12.00-12.30	Frokost
8.00 - 9.45	Gennemgang af begrebet bæredygtighed; klimamål og forslag til emner inden for bæredygtighed som støtter op om regeringens målsætning på energi, affald, vand m.m.	12.30-13.15	Kunde- og leverandørkrav – Hvordan arbejder vi med kunderne (påvørende, besøgende). Hvordan stiller vi krav til vores leverandører. Eksempler på krav og leverandørdialog.
9.45-12.00	Kortlægning 1. Områdeinddeling - Tager udgangspunkt i de 17 verdensmål, hvilke er mest relevante for kirkegårde at arbejde med. 2. Dataindsamling – Start med det allerede eksisterende kortlægning af affald, vand, el, m.m. 3. Brug af nøgletal/ adgang til lette programmer der kan kortlægge jeres forbrug. 4. Arbejdsplan for evt. fremtidige kortlægninger; skal der kortlægges nye måder, mål, enheder m.m.	13.15 – 14.30	Gennemførelse 1. Udarbejdelse af handleplan 2. Beskrive opgaver, ansvar og tidsfrister m.v. 3. lave plan til vedligeholdelse af resultater 4. Udarbejde procedure for registrering m.v. 5. Omsætte mål og handleplaner til politikker
		14.30-15.00	Kaffe og evaluering
		15.00-15.30	ERFA-Gruppe oprettes og næste møde aftales. ■

Tekst og Foto: Jørgen Finn Pedersen, jp@vissenbjergkirke.dk
Kirkegårdsleder, Vissenbjerg Kirkegård

De blomstrende Dahlia på de tomme gravsteder trækker mange besøgende til – og Dahliaerne pynter også i kirken, kontorerne og mødelokaler.

DAHLIA / GEORGINER

Dahlia er en flot og nem plante og den holder hele sommeren med et fantastisk blomsterflor lige til den første frost sætter ind.

Dahlia stammer oprindeligt fra Mexico og der er blevet avlet massivt på Dahlia, så der i dag findes op mod 60.000 registrerede arter på markedet, og de blomstrer i mange måneder, fra først i juli til langt ind i efteråret.

Dahlia er en flerårig knoldplante af varierende højde, de kan blive alt fra 30 cm til over 2 meter høje. Blomsten kan variere i diameter fra alt mellem 5 cm og op til 30 cm. Planten gødes og vandes flere gange i løbet af sommeren og her i Vissenbjerg har vi et problem med snegle så vi samler snegle op flere gange i løbet af sommeren.

Har man ikke det rigtige personale ansat med interesse for det grønne, så skal man ikke begynde at arbejde med Dahlia eller stauder.

Personalet på kirkegården og en dygtig kirketjener er utrolig dygtige til at sætte buketter sammen, så vi har stort set altid flotte buketter på kontorerne og i kirken samt der altid er pyntet flot op i de store sale vi har, når der er møder mm.

Vi har plantet Dahliaer de sidste ti år her på kirkegården og i dag har vi ca. 50 tomme gravsteder med forskellige sorter. Vi har rigtig mange besøgende gæster der kommer for at se Dahliaerne blomstre.

I efteråret 2016 havde vi fået for mange knolde, så vi satte et lille stykke i den lokale avis, om at folk kunne komme og få nogle knolde med hjem og det blev et stort tilløbsstykke.

Sidste nyt på kirkegården er et bistade, som vi har fået sat op her på kirkegårdens materialeplads og vi har alle nydt godt af den gode honning fra bierne. ■

Bierne kan bl.a. hente nektar i det flotte Lavendel-bed, og vi har alle nydt godt af honningen.

KATO-IHI minigravere

Salg - service - reservedele

Skånsom mod underlaget, perfekt til smalle passager!

KATO IHI

Japansk kvalitet

**Fås også
i 900 kg.**

19VXT
1905 kg.
Yanmar 14 HK
Udskydelige bæltter
980-1300 mm.

17VXE
1750 kg.
Yanmar 14 HK
Udskydelige bæltter
980-1300 mm.

12VXE
1260 kg.
Yanmar 13 HK
Udskydelige bæltter
870-1130 mm.

BRDR. HOLST SØRENSEN A/S

Obbekærvej 105-107 · 6760 Ribe
Tlf. 76 88 44 00 · www.bhsribe.dk

Vagn Hansen 23 67 88 44 (Syddjylland)

Julius Bjerg 40 33 26 61

JAN HALD

Af Jan Hald, kirke@mail.tele.dk
Kirkegårdsleder, Bogense Kirkegård

Som kirkegårdsleder er jeg helt ny. Udnævnelsen skete den 1. oktober 2018; men alligevel må det siges at jeg er gammel i (kirke)gårde.

For det er allerede blevet til godt 37 år ved Bogense Kirke. Jeg blev nemlig ansat som medhjælper kun tre måneder efter, at den nu afgåede leder, Flemming Jørgensen, kom til.

Et godt parløb

I alle de år har vi kørt et godt og solidt parløb sammen. I det daglige betød det ikke så meget, hvem der gjorde hvad. Man snakkede sig til rette om tingene. Og det gik fint. Så fint, at vi stadigvæk deler en hytte på havnen og interessen for fritids fiskeri. Fiskeriet foregår fortrinsvist om efteråret og det er mest fladfisk, der er i garnet. Det er også godt at vide, at i ferietiden og når der er ekstra belastning, kan jeg stadig regne med hjælp fra Flemming.

En smuk beliggenhed

Nu er det så sådan, at jeg har en kirkegårdsgartner som medhjælp på fuld tid. Vi to klarer at passe de ca. tre tønder land, som kirkegården plus haven ved Teglgården dækker. Der ud over har jeg feriehjælp at trække på. Kirkegården må helt klart siges at have en dejlig beliggenhed. Som ansat får vi også meget tit ros, både fra lokale og turister. Om det så er for beliggenheden, som jo er enestående, eller det er for vedligeholdelsen, er jo ikke til at sige.

Gravere i familien

Jeg fik interessen for arbejdet som graver da jeg var en ung knægt, da graverfaget var i familien. Jeg kom i lære som

Det har være mange gode år i blæsten, på kanten af vandet i Bogense. Her i den nyetablerede æblelund.

gartner ved Grønløkkens Planteskole og Hulkærhus, jeg blev udlært i 1980. Det var nok ideen med det at arbejde i det frie, der trak. At man selv kunne og stadig selv kan tilrettelægge sit arbejde.

Ændringer gennem årene

I de 37 år er der naturligvis sket rigtig meget i arbejdet. Fra titlen graver til det mere moderne klingende kirkegårdsleder. Nu om dage er kirkens klokker automatisk styrede, men som graver måtte man også være ringer og selv trække i rebene de syv af ugens dage. Hertil kom, at der jo også skulle kimes med den lille klokke ved de store højtider og ved bryllupper. I 1990 blev der ansat en kirketjener så vi ikke længere havde kirke og menighedshus som ansvarsområde.

Mekaniseringen i det hele taget har også ændret arbejdet. Tidligere blev gravene gravet med skovl, så arbejdet er blevet nemmere.

Gennem årene har jeg også noteret mig, at der i de første mange år kom langt flere mennesker på kirkegården sammenlignet med nu. Nogle kom nærmest dagligt for at passe

Kirkegården har en smuk beliggenhed, med udsigt over vandet.

Jo flere muligheder kirkegården kan tilbyde, jo flere tilfredse kunder har vi.

gravstedet. For at mindes, mens de lige ordnede lidt. I dag har begravelsesskikkene ændret sig. Kistebegravelser er ikke så helt almindelige i dag som tidligere. Nogle har valgt at betale sig fra vedligeholdelsen. Andre igen er måske flyttet fra sognet og kommer kun sjældent eller aldrig for at se til stedet, hvor deres slægtninge ligger. Nogle mennesker bestemmer sig for at ville gravsættes under en sten i plænen. Andre igen vil lægges i de ukendtes grav. Nogle helt andre vil have deres aske spredt ud over vandet, så jo flere muligheder der er, jo flere tilfredse kunder har vi.

Et frit og spændende arbejde

Arbejdsopgaverne dækker hele området inden for kirke-

gårdsdrift; den daglige vedligeholdelse af kirkegården, begravelser, urnenedsættelser, alle de administrative opgaver, den igangværende omlægning af kirkegården, som følger vores udviklingsplan. Der sker små justeringer undervejs, der kommer hele tiden nye input, dels fra brugerne og den øgede fokus der er på området nu. Den igangværende omlægning skulle gerne ende med en kirkegård med et parklignende udtryk, som bliver et sted hvor man går en tur og lader tankerne flyve frit.

Så alt i alt har jeg et frit og spændende arbejde, hvor der også er en fremtid, hvis man forstår at følge med udviklingen og præge den selv og være åben overfor nye input. ■

KORT NYT

1

Kirkegårdskongres i Köln

Den 25. oktober 2019 afholdes en kongres i Köln i Tyskland, hvor der er fokus på hvordan man skaber plads til sorg på kirkegården og gør kirkegården til et godt sted for sorgbearbejdelsen. Kongressen er bl.a. et resultat af en undersøgelse, der er blevet gennemført blandt brugerne af de tyske kirkegårde, og som afslørede, at der efterhånden var opstået en ret negativ opfattelse af kirkegården som et godt sted for sorgbearbejdning.

Kongressen afholdes på Maternushaus, Kardinal-Frings-Strasse 1, 50668 Köln, Tyskland. Prisen er 175 euro. Man kan se mere på www.heilsame-abschiede.de

2

At leve blandt de døde

Der er masser af liv på de filippinske kirkegårde, både af nød og af lyst. Mange fattige familier bor på kirkegården og indretter deres bolig i mausolæer eller under presenninger mellem de murede grave, hvor de "låner" el og vand fra kirkegården. På den offentlige kirkegård, Pasay City Cemetery i Manila, bor der omkring 300 familier mellem de ca. 30.000 grave og mausolæer. Her myldrer det med hunde, katte, høns og børn, der leger på gravene. Mange af kirkegårdenes beboerne har en lille indkomst ved at arbejde på kirkegården, med at passe gravene for andre familier, eller ved at hjælpe med begravelser og opgravninger. Begravelse er det foretrukne på Filippinerne og mange af de offentlige kirkegårde lejer gravstederne ud for en 5-årig periode af gangen. Ofte har familierne har ikke råd til at betale for en fornyelse. Når en grav ikke bliver fornyet, bliver resterne af den afdøde gravet op igen og enten brændt, eller udleveret til de pårørende i en sæk. Der er pladsmangel på kirkegårdene, så gravene bliver hurtigt genbrugt. På Manilas største og ældste kirkegård, Manila North Cemetery, bor der ca. 6.000 mennesker blandt kirkegårdens ca. 1 million begravede. Problemet

er velkendt af myndighederne, men der gøres ikke noget ved det, idet der ikke findes alternative muligheder for genhusning af kirkegårdens beboere.

På de privatejede kirkegårde, hvor den mere velhavende del af befolkningen begraver deres døde, er der også liv på kirkegården. Her ses store mausolæer, der ofte er indrettet med køkkenfaciliteter og et eller flere ekstra værelser, så de pårørende har mulighed for et længere ophold på kirkegården, i behagelige og hyggelige omgivelser.

Kilder: www.theguardian.com og www.youtube.com

3

Markedsføring af kirkegårde

Den New Zealandske forening for kirkegårde og krematorier har indgået et partnerskab med firmaet OpusXenta, med det formål at forbedre kundeservice og øge markedsføringen af kirkegårdene og krematorierne. I et marked, hvor kundernes forventninger ændrer sig, skal samarbejdet være med til at styrke driften og ledelsen af kirkegårdene og krematorierne, så de er bedre rustet til fremtidens udfordringer.

Kilde: www.opusxenta.com

4

Mere mad på Have og Landskab

I år bliver der lidt mere til maven. Maden bliver spredt ud over hele udstillingsområdet, så man – ud over den hidtidige buffet i kroen – også kan finde boder med mad rundt på udstillingsarealet, hvor man kan få pølse af jægerskudt kronhjort, pitabrød, braiseret okse, pandekager eller fiskefrikadeller. For de morgenfriske, er der mulighed for at få kaffe og rundstykker og en mobil kaffevogn vil køre rundt på udstillingsarealet.

Find gravsted

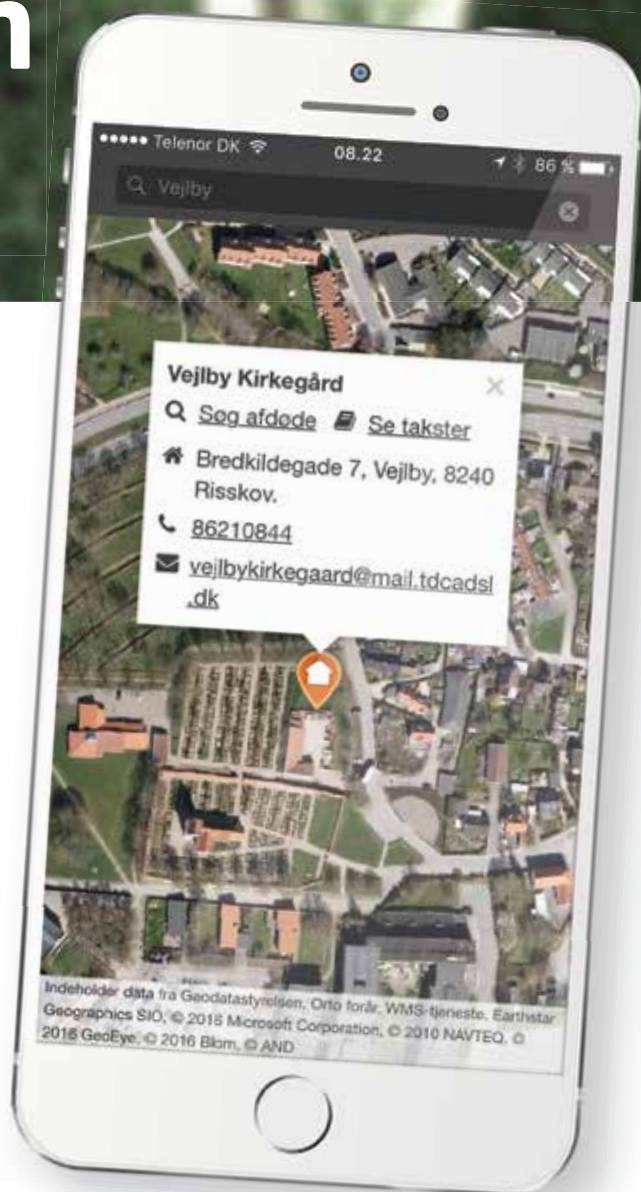
Gratis app til din smartphone

Gør det let for kirkegårdens besøgende

En GRATIS service, som alle kirkegårde kan tilmelde sig. På www.findgravsted.dk eller via den nye app vises placeringen af alle kirkegårdens gravsteder, samt takster og kontaktoplysninger.

Fås til både Android og iPhone (iOS).

Nu med over
1000 tilmeldte
kirkegårde

**Kontakt EG Brandsoft
på 9928 3565, og få en
gratis demonstration.**

KALENDEREN

28. - 30. august 2019

Have & Landskab

Den grønne fag-udstilling Have & Landskab afholdes på Selandia-CEU i Slagelse. Se mere på www.haveoglandskab.dk

2. - 4. september 2019

Årsmøde for FDK og DKL

DKL og FDK afholder fælles årsmøde i Aarhus på Helnan Marselis Hotel.

7. september 2019

Afslutning af gravmindeudstilling på Herlufsholm Kirkegård

Gravmindeudstillingen afsluttes og der indvies en ny bæredygtig afdeling på kirkegården. Se mere herom i bladet. Det sker på Herlufsholm Kirkegård, Herlufsholm Allé 169, 4700 Næstved.

12. september 2019

Kursus i databeskyttelse - GDPR

Kirkeministeriet afholder et seminar om databeskyttelse (GDPR) på Munkebjerg Hotel i Vejle. Deltagelse er gratis for folkekirkens ansatte. Information om tilmelding kan findes på www.folkekirkenspersonale.dk

17. september 2019

Kursusdag om bæredygtighed på kirkegårde

Herlufsholm kirkegård er vært for en kursusdag om bæredygtighed på kirkegårde. Prisen er 350 kr. pr. deltager, inkl. forplejning gennem hele dagen. Tilmelding til Herlufsholm Kirkegård; Ditte: Tlf. 24 93 76 48, mail: dima@herlufsholm.dk eller Jill: Tlf. 22 98 14 11, mail: jida@herlufsholm.dk. Mødestedet er Holsted sognegård, Holsted Alle 1, 4700 Næstved. Se mere herom i bladet.

26. september 2019

Kirkens Forum

Fagmessen Kirkens Forum afholdes i MesseC i Fredericia. Her vil være udstillinger med relation til kirkegårdsdrift, administration og kirkelige aktiviteter. Se mere på www.kirkensforum.dk

7. - 9. oktober 2019

Lederkursus – Modul 4 - på Best Western Hotel i Svendborg

FDK afholder kurset 'Personalejura, forvaltning og økonomistyring' (modul 4). Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk. Tilmelding på mail: kursus@danskekirkegaarde.dk

29. oktober – 1. november 2019

DKL afholder krematoriekursus

DKL afholder krematoriekursus på Danhostel i Svendborg. Kurset henvender sig både til nye i branchen og dem, der har været ansat i et krematorium i mange år. Der er fokus på de tekniske, etiske og menneskelige udfordringer, gennem praktisk og teoretisk undervisning. Se mere på www.dkl.dk. Tilmelding til admin@dkl.dk

5. marts 2020

Kirkegårdskonferencen på Hotel Nyborg Strand

Kirkegårdskonferencen afholdes på Hotel Nyborg Strand.

23. – 24. april 2020

Studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg.

FDK og Foreningen for Kirkegårdskultur har arrangeret en studietur til Friedhof Ohlsdorf i Hamborg. Turen foregår med bus, og der bliver også tid til et besøg i parken 'Planten und blomen' i Hamborg. Der er afgang fra Vejle Station. Se mere herom i bladet. Tilmelding kan ske på FDK's hjemmeside, www.danskekirkegaarde.dk og skal ske senest den 6. januar. Deltagerantal er max. 50, tilmelding sker efter "først til mølleprincippet".

18. - 19. januar 2021

Årsmøde for FDK og DKL samt 100 års jubilæumsfest for FDK

Årsmødet 2021 afvikles i en forkortet udgave på grund af den Nordiske Kongres senere på året. Det er også FDK's 100 års jubilæum. Jubilæumsfesten og årsmødet afholdes i Odense.

8. – 10. september 2021

Nordisk Kongres

I 2021 afholdes den Nordiske Kongres i Finlands tredje største by Tampere (Tammerfors).

Transportere el – benzin – diesel
250 – 1200 kg lasteevne

Vacuumsuger flere modeller

NICODAN

Nicodan Teknik Aps Lysemosen 25, DK – 8600 Silkeborg
Tlf 8757 2055 www.nicodan.dk info@nicodan.dk

Professionel rod-, stød- og stubfræsning gennem 34 år

Hækfræsning
er et af vore mest efterspurgte fræseprodukter
når man skånsomt og effektivt vil fjerne rødderne
fra et vildvokset buskads eller en gammel hæk.

Hasselholm AB - Box 263 - SE-441 25 Alingsås
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -
www.hasselholm.se - info@hasselholm.se
Vort gratisnummer: 80 88 12 16

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Jens Zorn Thorsen, Vejle Kirker og Kirkegårde
E-mail: jzt@vejle-kirkegaarde.dk
Tlf: 29 41 86 91

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1, 9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat i den originale opløsning. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.

Danske Krematoriers Landsforening

Sekretariat:

Viborgvej 10
7500 Holstebro
Tlf. 40 13 02 23
E-mail: admin@dkl.dk

Formand / Formand for teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet i Ringsted
Tlf. 26 86 02 01
E-mail: tomo@km.dk

Næstformand:

Erik Bach, Aarhus Kirkegårde
Tlf.: 89 40 27 60 – 29 20 81 58
E-mail: eb@aarhus.dk

Kursusudvalg:

Erik Bach, Aarhus kirkegårde
Tlf. 89 40 27 60 – 29 20 81 58
E-mail eb@aarhus.dk

Tommy Christensen

Tlf. 20 41 61 86
E-mail: tchristensen@outlook.dk

Se mere på www.dkl.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriers Landsforening

Oplag: 1.150 stk.

Abonnement

Pris: 336,- kr. pr. år
(400,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)
Bestilling eller ændring af abonnement sendes til kontor@danskekirkegaarde.dk

Udgivelser og deadlines i 2019/2020

Nr. 5, oktober 2019	15. september 2019
Nr. 6, december 2019	15. november 2019
Nr. 1, februar 2020	15. januar 2020
Nr. 2, april 2020	20. marts 2020
Nr. 3, juni 2020	20. maj 2020
Nr. 4, august 2020	20. juli 2020

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.500,-
1/2 side	kr. 2.500,-
1/4 side, stående	kr. 1.500,-
1/4 side, liggende	kr. 1.500,-
1/8 side	kr. 1.000,-
Visitkort	kr. 900,-

Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat
Priserne er eks. moms.

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde
Mail: tn@fkjh.dk, tlf. 23 45 35 56

FRA REDAKTIONEN

Som man kan læse i dette temanummer er der rigtig mange måder at invitere indenfor på kirkegården på. Der udvises rigtig mange steder stor opfindsomhed for at skabe eller opretholde sognebørnernes tilknytning til kirkegården.

I utrolig mange år har det når man døde, ikke været muligt at blive anbragt andre steder end på kirkegården, vel og mærket i en kiste, hvis man ikke havde gjort sig utilbens og blev placeret umiddelbart udenfor kirkegården. Men ting har det med at ændre sig hen ad vejen, først begyndte vi at brænde de døde, som vel dybest set var en positiv udvikling for kirkegårdens ansatte og deres rygge. At grave et hul til en urne er unægtelig noget nemmere end at grave til en kiste, og vi skal vel ikke mere end 35 år tilbage, hvor det stadig foregik med spade og skovl. Det var dog ikke hensynet til graverne og deres værkende lemmer, der dannede grund for kremeringsprocessens indtog i Danmark, men andre og mere dybsindige ting. Urnenedsættelser på kirkegården har i løbet af de sidste 75 år forandret kirkegården, for da kremeringen rigtig vandt indpas og det blev almindelig praksis viste det sig, at man ikke mere havde behov for det eksisterende store gravstedsareal. Fænomenet

fællesplæner til urner har i mange år været det foretrukne når vi skulle begrave vores døde. Det har medført mange ubrugte og tomme kistegravpladser og uharmoniske, lidt tomme og triste kirkegårde. Ikke nok med det, men nu er vi også begyndt at drysse vores døde ud over åbent vand eller nedsætte dem i egnede og til formålet indrettede skovpartier. Hvad skete der med vendingen fra den gamle graver, ”til syvende og sidst ender de alle herude hos mig på kirkegården”, nu må han nøjes med at sige, ”at gid det var såvel” for det er slet ikke mere en selvfølge. Denne udvikling er en ganske stor udfordring for den danske begravelseskultur og de traditioner der i århundreder har været et fast holdepunkt og en smuk tradition.

Kære gravere, kirkegårdsledere, menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser, tag imod udfordringen og brug jeres kreative og faglige kompetencer, og skab smukke grønne harmoniske kirkegårde som udover at være fredfyldte begravelsespladser, også er samfundets kulturelle og aktive mødested. Måske ved fælles indsats skuden kan vendes.

Fortsat god sommer.

Fornyelse med respekt for tradition siden 1982

JESSING

- Se flere produkter på www.jessing.eu

